

Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2017:36

Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma -työryhmä

YKSI LAPSI, YHTEINEN SUUNNITELMA

LAPE-hankkeeseen liittyvän moniammatillista tiedonhallintaa kehittävän työryhmän raportti

Helsinki 2017

UUDISTAMME LASTEN JA PERHEIDEN PALVELUT OSANA SOTE- JA MAAKUNTAUUDISTUSTA

KUVAILEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	3.10.2017
Tekijät	Toimeksiantaja
Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma -työryhmä	Sosiaali- ja terveysministeriö
	Hankeikkuna-numero ja toimeilimen asettamispäivä
	STM021:00/2017, 27.3.2017

Muiston nimi

Yksi lapsi, yhteinen suunnitelma. Työryhmän raportti.

Tiivistelmä

■ Työryhmän tehtävänä on ollut osana LAPE-muutosohjelmaa pohtia laaja-alaisesti eri toimijoiden kesken laadittavan yhteisen suunnitelman mahdollisuuksia edistää ja tukea lasten, nuorten ja perheiden yhteneväistä ja lapsi- ja perhelähtöistä palvelukokonaisuutta ja asioiden hoitoa. Työryhmän toimikausi oli 27.3.–31.8.2017.

Työryhmän työn keskeisenä tavoitteena on ollut lasten, nuorten ja perheiden oman osallisuuden vahvistaminen ja toimijuuden edistäminen. Yhteisen suunnitelman laatimisen lähtökohtana tulee olla aito yhteistoimijuus lapsen, nuoren ja perheen ja ammattilaisten kesken sekä lapsen, nuoren ja perheen näkemysten kunnioitus heille tärkeiden ihmisten roolista heidän elämässään.

Työryhmän näkemyksen mukaan laaja-alaisesti ja moniammatillisesti yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa laadittu yhteinen suunnitelma johtaa lapsen, nuoren ja perheen näkökulmasta toimivamman ja laadukkaamman avun ja tuen saamiseen. Parhaat mahdollisuudet tällä on silloin, kun toiminta perustuu lapsen, nuoren ja perheen omaan haluun ja kiinnostukseen. Työryhmä esittääkin yhteisen suunnitelman laatimisen perustuvan aina lapsen, nuoren ja perheen vapaaehtoisuuteen. Esitys perustuu vahvasti myös ajatukseen lapsen, nuoren ja perheen tiedollisesta itsemääräämisoikeudesta. Työryhmä on lisäksi halunnut luoda mallin, joka mahdollistaa myös viranomaistoimijoiden ulkopuolisten tahojen, kuten kolmannen sektorin palvelujen edustajien ja tukihenkilöiden, osallistumisen suunnitelman laatimiseen ja käsittelyyn tilanteissa, joissa lapsi, nuori ja perhe sitä itse toivoo.

Yhteisen suunnitelman rakenteen ja tietosisältöjen osalta työryhmä esittää kevyttä ja joustavaa mallia, joka on muokattavissa kunkin lapsen, nuoren ja perheen yksilöllisistä tarpeista käsin. Suunnitelman mahdollistama tietojärjestelmä olisi perusteltua toteuttaa siten, että henkilö hallinnoisi itse sen käyttöoikeuksia ja hyväksyisi valitsemansa henkilöt sen käyttäjiksi. Yhteisen suunnitelman toteutusta varten olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa valtakunnallinen monialainen sähköinen palvelu.

Työryhmä esittää työnsä perusteella yhteisen suunnitelman toimintamallin laatimista ja sen yhteydessä lainsäädännöllisten edellytysten ja muutostarpeiden selvittämistä, sekä esiselvityksen toteuttamista yhteisen suunnitelman tietojärjestelmän tarkemmista toiminnallisista vaatimuksista, teknisistä reunaehdoista ja vaiheistuksesta sekä vaihtoehtoja järjestelmätoteutuksen vastuutahoksi. Lisäksi työryhmä painottaa tarvetta moniammatillisen yhteistyön tiedonhallintaan liittyvän osaamisen lisäämiselle sekä esittää arvioitavaksi ja tarvittaessa selkiytettäväksi viranomaisten tiedonsaantioikeuksiin liittyvää lainsäädäntöä moniammatillisen yhteistyön kannalta.

Asiasanat

moniammatillinen yhteistyö, tiedonhallinta, yhteinen suunnitelma, lapsi- ja perhepalvelut

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2017:36

Muut tiedot
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkojulkaisu)
ISBN 978-952-00-3886-1
URN:ISBN:978-952-00-3886-1
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3886-1>

Kokonaissivumäärä
47

Kieli
suomi

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	3.10.2017
Författare	Uppdragsgivare
Arbetsgruppen Ett barn, en gemensam plan	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
	STM021:00/2017, 27.3.2017

Rapportens titel

Ett barn, en gemensam plan. Arbetsgruppens rapport.

Referat

■ Som en del av programmet för utveckling av barn- och familjetjänster har arbetsgruppen i vid bemärkelse dryftat vilka möjligheter den gemensamma plan som ska uppgöras av olika aktörer har när det gäller att främja och stödja en enhetlig och barn- och familjeorienterad servicehelhet och skötsel av frågor som rör barn, unga och familjer. Arbetsgruppens mandattid var 27.3–31.8.2017.

Ett centralt syfte med arbetsgruppens arbete har varit att stärka barns, ungas och familjers egen delaktighet och aktivitet. När den gemensamma planen utformas bör man utgå från äkta samverkan mellan barnet, den unga och familjen samt professionella. En utgångspunkt är också respekten för barnets, den ungas och familjens uppfattning om vilken roll personer som är viktiga för dem spelar i deras liv.

Enligt arbetsgruppens uppfattning kan en plan som utarbetats omfattande och multidisciplinärt tillsammans med barnet, den unga och familjen resultera i hjälp och stöd av hög kvalitet som fungerar bättre ur barnets, den ungas och familjens perspektiv. Bästa förutsättningar för detta ges då verksamheten grundar sig på barnets, den ungas och familjens egen vilja och intresse. Arbetsgruppen föreslår därför också att en gemensam plan alltid ska utarbetas med utgångspunkt i barnets, den ungas och familjens frivilliga deltagande. Förslaget är också starkt förankrat i tanken om barnets, den unga personens och familjens informerade självbestämmanderätt. Därtill har arbetsgruppen velat skapa en modell som gör det möjligt också för aktörer utanför myndigheterna, såsom representanter för tredje sektorns tjänster och stödpersoner, att delta i bearbetningen och behandlingen av planen i situationer då barnet, den unga och familjen själv önskar det.

Med avseende på den gemensamma planens struktur och informationsinnehåll föreslår arbetsgruppen en enkel och flexibel modell som kan formas utgående från barnens, de ungas och familjernas individuella behov. Det är motiverat att införa det informationssystem som planen möjliggör så att personen själv hanterar dess användarrättigheter och godkänner de personer den valt som användare. För utarbetandet av en gemensam plan vore det ändamålsenligt att det tillhandahålls en riksomfattande multidisciplinär elektronisk tjänst.

Utgående från sitt arbete föreslår arbetsgruppen att det utarbetas en gemensam plan för hur en åtgärdsmodell ska utformas och hur en utredning av lagstiftningsmässiga förutsättningar och förändringsbehov ska göras i anslutning till den. Arbetsgruppen föreslår vidare att det genomförs en förstudie av specifika funktionella krav på, tekniska ramvillkor för och faser i den gemensamma modellens informationssystem samt av alternativen till ansvarsorgan för systemimplementering. Därtill betonar arbetsgruppen att det finns behov av utökad kompetens i informationshantering i multidisciplinärt samarbete samt föreslår att den lagstiftning som hänförs sig till myndigheters rätt att få uppgifter med tanke på multidisciplinärt samarbete ska utvärderas och vid behov förtydligas.

Nyckelord

multidisciplinärt samarbete, informationshantering, gemensamma planer, barn- och familjetjänster

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:36

Övriga uppgifter

www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037

ISSN 2242-0037 (online)

ISBN 978-952-00-3886-1

URN:ISBN:978-952-00-3886-1

<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3886-1

Sidoantal

47

Språk

finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖLLE

Lapsi- ja perhepalveluiden valtakunnallinen muutosohjelma (LAPE) on hallituksen kärkihankke, jolla uudistetaan lapsi- ja perhepalvelut vastaamaan nykyistä paremmin lasten, nuorten ja perheiden tarpeita. Muutosohjelman lähtökohtana on perheiden monimuotoisuus ja lapsen edun edistäminen ja tavoitteena palvelujen järjestäminen lapsi- ja perhelähtöisesti hallinnonalarajat ylittäen. Muutosohjelmaa johtavat yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö.

LAPE-muutosohjelma koostuu neljästä eri kehittämiskokonaisuudesta ja niiden tukena toimivasta sähköisten palvelujen projektista. Lähtökohtana on, ettei sähköisten palveluiden kehittäminen olisi irrallista varsinaisten lasten ja perheiden palveluiden uusien toimintamallien kehittämisestä, vaan se tukisi vahvasti lapsi- ja perhepalvelujen uudistamista ja uusia toimintamalleja.

Opetusministeri Sanni Grahn-Laasonen sekä perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula asettivat 17.3.2017 osana sähköisten palvelujen tukiprojektia työryhmän selvittämään lasten, nuorten ja perheiden palveluiden moniammatillisen yhteistyöhön liittyvän tiedonhallinnan nykytilaa ja kehittämistarpeita. Työryhmän tavoitteeksi asetettiin kartoittaa nykytilanne ja kehittämistarpeet sekä tehdä sen pohjalta ehdotukset yhteistyöhön liittyvästä asiakastietojen käyttämisen kehittämisestä.

Työryhmän tehtävänä oli:

1. selvittää lainsäädännön nykytilanne
2. selvittää moniammatillisen yhteistyön tietojen hallinnan toiminnalliset tarpeet
3. hahmotella alustavasti moniammatillisen palvelutarpeen arvioinnin ja suunnitelman sisällön rakenne ja tietojen laajuus
4. määritellä periaatteet, joiden mukaisesti eri ammattiryhmät saisivat käsitellä yhteistä suunnitelmaa ja sitä täydentäviä tietoja
5. selvittää tietotekniset toteutusmahdollisuudet siten, että toteutuksessa huomioidaan sosiaali- ja terveydenhuollon Kanta-palvelut sekä kansallinen palveluarkkitehtuuri.

Työryhmän puheenjohtajana toimi erityisasiantuntija Teemupekka Virtanen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja varapuheenjohtajana ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhonen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Ryhmän jäseninä olivat Kuopion kaupungilta perusturvajohtaja Mari Antikainen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta erikoissuunnittelija Martta Forsell (varajäsen kehittämispäällikkö Erja Ailio), Etelä-Karjalán sosiaali- ja terveystieteiden perhepalvelujen johtaja Riitta Hakoma (varajäsen palvelupäällikkö Raija Kojo), opetus- ja kulttuuriministeriöstä ylitarkastaja Merja Hilpinen, sosiaali- ja terveysministeriöstä erityisasiantuntija Mikko Huovila (varajäsen erityisasiantuntija Marja Penttilä), sisäministeriöstä poliisitarkastaja Heidi Kankainen, valtiovarainministeriöstä hallitusneuvos Eeva Mäenpää, Opetushallituksesta opetusneuvos Sanna Penttinen, Hämeenlinnan kaupungilta strategiajohtaja Markku Rimpelä, työ- ja elinkeinoministeriöstä erityisasiantuntija Janne Savolainen (varajäsen neuvotteleva virkamies Hillevi Lönn), Tampereen kaupungilta erikoissuunnittelija Sari Salomaa-Niemi, Kansaneläkelaitokselta osaamiskeskuksen päällikkö Mikko Toivanen (varajäsen suunnittelun asiantuntija

Tuula Sahiluoto), Kuntaliitosta johtava lakimies Sami Uotinen (varajäsen lakimies Minna Antila) ja Oulun kaupungilta hyvinvointipäällikkö Arto Willman. Työryhmän sihteerinä toimi toimeksiantosopimuksella OTM Reetta Peltonen.

Työryhmän toimikausi oli 27.3.–31.8.2017. Työryhmä kokoontui toimikautensa aikana viisi kertaa. Työryhmä kuuli työskentelynsä aikana asiantuntijoina kuntakokeilujen projektipäällikkö Sonja Manssilaa valtionvarainministeriöstä sekä erityisasiantuntija Jaana Tervoa Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselta.

Helsingissä 3.10.2017

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	Tavoitteena yhtenevän ja lapsi- ja perhelähtöisen palvelukokonaisuuden tukeminen...	7
1.2	Aiheeseen liittyvä muu kehittämistyö.....	8
2	TYÖRYHMÄN TYÖN LÄHTÖKOHTIA.....	10
2.1	Käsitteellisiä lähtökohtia	10
2.2	Ikärajausten tarve.....	10
2.3	Kohderyhmän määrittely.....	11
2.4	Keskeiset periaatteet.....	11
3	KATSAUS LAINSÄÄDÄNNÖN NYKYTILAAN	13
3.1	Aluksi	13
3.2	Voimassa oleva sääntely.....	13
3.3	Huomioita ja esimerkkejä nykylainsäädännöstä	14
4	MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN TIEDONHALLINNAN TOIMINNALLISET TARPEET	16
5	YHTEISEN SUUNNITELMAN SISÄLLÖN RAKENNE JA TIETOJEN LAAJUUS .	18
5.1	Lähtökohtana tarpeellisuusvaatimus	18
5.2	Yleisiä näkemyksiä suunnitelman rakenteesta ja tietosisällöistä	18
5.3	Alustava hahmotelma yhteisen suunnitelman rakenteeksi	20
6	KÄYTTÖOIKEUDET JA HAHMOTELMA ARKKITEHTUURIKSI	21
6.1	Ehdotus yhteisen suunnitelman käyttöoikeuksien periaatteeksi	21
6.2	Hahmotelma yhteisen suunnitelman arkkitehtuuriksi.....	22
7	LOPUKSI JA TYÖRYHMÄN JATKOTOIMEPIDE-EHDOTUKSET	24
	LIITE 1 Keskeinen henkilötietojen käsittelyä koskeva nykylainsäädäntö (työryhmän hallinnonalat)	26
	LIITE 2 Eri toimialoilla laadittavat yksilökohtaiset suunnitelmat.....	33
	LIITE 3 Käytännön esimerkkejä moniammatillisen yhteistyön tiedonhallinnan toiminnallisista tarpeista	36
	LIITE 4 Esimerkkejä yhteisen suunnitelman mahdollisista käyttötilanteista	42

1 JOHDANTO

1.1 TAVOITTEENA YHTENEVÄN JA LAPSI- JA PERHELÄHTÖISEN PALVELUKOKONAISUUDEN TUKEMINEN

Lasten, nuorten ja perheiden palveluista vastaavat lukuisat eri toimijat. Palveluja tuotetaan muun muassa varhaiskasvatuksen ja opetustoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä liikunta- ja kulttuuritoiminnan aloilla. Nuorten osalta tärkeitä toimijoita ovat myös nuorisotyö ja työvoimapaalvelut, ja Suomeen muualta muuttaneiden kohdalla vastaanotto- ja kotouttamispalvelut. Palvelujen tuottajina voivat olla julkisten tahojen lisäksi yksityiset toimijat ja järjestöt, ja palveluja tuotetaan perus- ja erityistasoilla. Lisäksi järjestöt ja seurakunta järjestävät itse runsaasti lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluja.

Lapsen, nuoren ja perheen voi olla usein vaikea hahmottaa kokonaiskuvaava palveluista ja eri ammattilaisten välisestä työnjaosta. Useiden palvelujen yhteydessä laaditaan erilaisia alakohdittaisia yksilöllisiä suunnitelmia, jotka sisältävät tärkeää lasta, nuorta ja perhettä koskevaa tietoa. Hajanaisissa palveluissa vaarana on, että kokonaiskuva lasten, nuorten ja perheen tilanteesta jää vaillinaiseksi, minkä takia oikeanlaista ja oikea-aikaista apua ja tukea ei osata tarjota. Eri alakohtaisia yksilöllisiä suunnitelmia ja niihin sisältyviä tavoitteita ei ole välttämättä sovitettu yhteen ja pahimmassa tapauksessa ne sisältävät keskenään ristiriitaisia tietoja ja tavoitteita.

Hallitusohjelman linjauksen mukaisesti lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa (LAPE) kehitetään lasta ja perhettä koskevia palveluja siten, että ne muodostaisivat jatkossa tehokkaasti yhdessä toimivan kokonaisuuden, josta lapsi, nuori ja perhe kokee saavansa yhtenäistä ja toimivaa palvelua. Muutosohjelmaa ohjaavat lapsen oikeuksien ja lapsen edun, voimavarojen vahvistamisen, lapsi- ja perhelähtöisyyden sekä perheiden monimuotoisuuden periaatteet.

Tämän työryhmän tehtävänä on ollut osana LAPE-muutosohjelmaa pohtia laaja-alaisesti eri toimijoiden kesken laadittavan yhteisen suunnitelman mahdollisuuksia edistää ja tukea lasten, nuorten ja perheiden yhteneväistä ja lapsi- ja perhelähtöistä palvelukokonaisuutta ja asioiden hoitoa.

Lapselle, nuorelle tai perheelle laadittavan yhteisen suunnitelman takana on ajatus siitä, että toimivan palvelukokonaisuuden tukena tulisi olla ammatti- ja toimialarajat ylittävä tieto ja näkemys lapsen, nuoren ja perheen tilanteesta ja tukemisesta. Lapselle, nuorelle ja perheelle itselleen muodostuisi yhteisen suunnitelman kautta selkeämpi kuva heidän asioidensa hoidon kokonaisuudesta, ja heidät saataisiin entistä paremmin sitoutumaan yhdessä asetettuihin tavoitteisiin. Palvelujen tehokkaammalla yhteensovittamisella voitaisiin lisäksi saada aikaan merkittäviä kustannussäästöjä.

Kuten työryhmän toimeksiannossakin mainitaan, eri toimialoilla tullaan kuitenkin jatkossakin tarvitsemaan myös toimialakohtaista tiedonhallintaa ja suunnitelmia yhteisen suunnitelman lisäksi. Yhteisen suunnitelman ei siten ole tarkoitus korvata muita lapselle, nuorelle ja perheelle laadittavia yksilökohtaisia suunnitelmia. Sen sijaan sillä pyritään vastaamaan niihin koordinoitintarpeisiin, joita eri palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa ilmenee.

1.2 AIHEESEEN LIITTYVÄ MUU KEHITTÄMISTYÖ

Eri toimijoiden välisen yhteistyön ja tiedonhallinnan sujuvoittamiseksi on tehty ja tehdään parhaillaan paljon myös muuta tärkeää kehittämistyötä. Työryhmä on työskentelyssään ja tässä raportissa käyttänyt hyväkseen olemassa olevaa tietoa, kokemuksia ja näkemyksiä käytännön tarpeista ja ratkaisuvaihtoehdoista.

Työryhmän työn kannalta keskeisintä aiempaa kehittämistyötä on tehty vuosina 2015–2016 osana *valtiovarainministeriön koordinoimia kuntakokeiluja*. Kuntakokeilujen hyvinvoinnin integroitua toimintamallia koskevan kokeilun tavoitteena oli luoda rakenne, joka mahdollistaisi reaaliaikaisen tiedonkulun moniammatillisessa työskentelyssä. Määräaikaisen poikkeuslain nojalla henkilöä koskevat eri toimialoilla laaditut suunnitelmat voitiin osittain tai kokonaan yhdistää yhteen tai useampaan muuhun yksilölliseen palvelusuunnitelmaan. Kokeilulaki sisälsi lisäksi sääntelyä koskien muun muassa yhteisen palvelusuunnitelman hallinnointia, salassapidettävien tietojen luovuttamista ja henkilötietojen tallettamista. Kuntakokeiluja koskeva laki oli voimassa 5.1.2015–31.12.2016.

Kokeiluun osallistuneista kuntatahoista viisi (Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri Eksote sekä Hämeenlinnan, Kuopion, Tampereen ja Oulun kaupungit) oli edustettuna työryhmässä jäsenyyden kautta. Lisäksi kuntakokeilun projektipäällikkö Sonja Manssila osallistui osaan työryhmän kokouksista. Lisätietoa kuntakokeiluista löytyy osoitteista <http://www.kuntakokeilut.24mags.fi/> ja www.vm.fi/kuntakokeilut.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksella kehitetään parhaillaan *sosiaali- ja terveydenhuollon sisästä laaja-alaista asiakassuunnitelmaa*, jonka tavoitteena on vastata sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen suunnittelussa esiintyviin koordinoititarpeisiin. Kehitystyö on riippuvainen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseen liittyvistä keskeisistä laeista. Asiakassuunnitelma tallennettaisiin Kanta-palveluun ja sen on tarkoitus kattaa asiakkaalle suunniteltu sosiaali- ja terveyshuollon palvelujen kokonaisuus.

Nuorten kokonaisvaltaisemmaksi tukemiseksi ja heidän kanssaan työskentelevien toimijoiden keskinäisen yhteistyön edistämiseksi on kehitetty *Tajua mut!- ja Välittämisen koodi -toimintamallit*. Tajua mut! -toimintamalli koostuu helppokäyttöisestä sähköisestä järjestelmästä, jonne ammatilainen jättää nuoren luvalla yhteydenottopyynnön kunnan etsivälle nuorisotyöntekijälle. Toimintamallia on kokeiltu ja toteutetaan Mikkelissä, Riihimäellä, Keravalla, Espoossa ja Tuusulassa. Välittämisen koodi -palvelussa nuori itse, vanhemmat tai muut toimijat voivat ilmoittaa huolensa nuoresta ja tehdä yhteistyöpynnön. Mallia toteutetaan Etelä-Pohjanmaalla. Lisätietoa toimintamalleista löytyy osoitteista www.tajuamut.fi ja www.huolikoodi.fi (välittämisen koodi).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on laatinut osana vuosina 2014–2015 toteutettua lastensuojelun kehittämis- ja tutkimushanketta laajan *oppaan ja verkkokoulutuksen lapsen tuen ja avun saantia turvaavasta yhteistyöstä ja tietojenvaihdosta kaikille lapsia ja perheitä työssään kohtaaville*. Opas ja verkkokoulutus tarjoavat välineitä eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseen. Verkkoooppaan lakiosiossa käydään lastensuojeluilmoituksen laatimiseen velvoitettujen tahojen osalta läpi koko se lainsäädäntö, jonka perusteella viranomaisella on velvollisuus luovuttaa ja saada tietoa sekä tehdä yhteistyötä toisten viranomaisten kanssa. Oppaan ja koulutuksen tavoitteena on lainsäädännön tuntemisen lisäämisen ohella myös esitellä ja johdattaa toimijoita hyviin yhteistyökäytäntöihin.

Eritysisiantuntija Jaana Tervo Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta esitteli oppaan ja verkkokoulutuksen työryhmän kokouksessa. Hankkeessa tehty työ on huomioitu ja sitä on käytetty hyväksi työryhmän raportissa tarkoituksenmukaisilta osin.

Väestörekisterikeskuksen tuottamaan Suomi.fi-verkkopalveluun on koottu yhteen pääsy eri toimialojen kansalaisille suunnattuihin asiointipalveluihin ja lomakkeisiin. Tavoitteena on, että henkilö pääsee eri julkishallinnon palveluihin, omiin rekisteritietoihinsa ja sähköisiin viesteihin.

hin helposti yhdestä paikasta. Lisäksi Suomi.fi-viestit -palvelun avulla viranomaiset voivat lähettää kansalaisille viestejä (esimerkiksi päätöksiä, tiedotteita tai lisätietopyyntöjä) digitaalisessa muodossa. Verkkopalvelussa kansalainen tai yritys voivat myös antaa ja pyytää valtuuksia asioida puolestaan.

Työtä kohti lapsi- ja perhelähtöisiä ja yhteensovitettuja palveluita tehdään lisäksi laajasti LAPE-muutosohjelman muissa eri hankkeissa. Lisätietoa hankkeista löytyy osoitteesta <http://stm.fi/hankkeet/lapsi-ja-perhepalvelut>.

2 TYÖRYHMÄN TYÖN LÄHTÖKOHTIA

2.1 KÄSITTEELLISIÄ LÄHTÖKOHTIA

Tässä raportissa lapsen, nuoren ja perheen parissa tehtävästä toimialat ylittävästä yksilö- ja perhekohtaisesta toiminnasta käytetään *moniammatillisen yhteistyön* käsitettä. Työryhmä on tietoinen, että eri ammattiryhmien ja toimialojen välisestä yhteistyöstä käytettävistä käsitteistä käydään keskustelua. Käytössä on useampia rinnakkaisia termejä, joiden käyttö ei ole välttämättä aina tiedostettua tai vakiintunutta. Tässä raportissa moniammatillisen yhteistyön käsitteen katsotaan kattavan laajasti yksilö- ja perhetasolla tehtävän toimialarajat ylittävän ammattilaisten välisen toiminnan. Työryhmä ei ota raporttia laajemmin kantaa moniammatillisen yhteistyön käsitteen sisältöön, vaan käsitteen valinta perustuu sen käyttämiseen työryhmän toimeksiannossa.

Toimeksiannossa ja raportissa käytetyllä *tiedonhallinnan (tai tietojen hallinnan)* käsitteellä ei ole löydettävissä lainsäädännöstä tai muutoin yhdenmukaista ja tyhjentävää määrittelyä. Tässä raportissa termillä tarkoitetaan laajasti ja yleisesti lapsia, nuoria ja perheitä koskevan tiedon keräämistä, tallentamista ja käyttöä siten, että tieto saadaan lainmukaisesti, tarkoituksenmukaisesti ja hallitusti käyttöön. *Henkilötietojen käsittely* on sen sijaan lakisääteinen termi, jolla tarkoitetaan henkilötietolain 3 §:n mukaan henkilötietojen keräämistä, tallettamista, järjestämistä, käyttöä, siirtämistä, luovuttamista, säilyttämistä, muuttamista, yhdistämistä, suojaamista, poistamista, tuhoamista sekä muita henkilötietoihin kohdistuvia toimenpiteitä.

Toimeksiannossa mainittua *palvelutarpeen arviointi* -käsitettä käytetään ainakin sosiaalihuoltolaissa, mutta eri toimialat kattavaa vakiintunutta sisältöä käsitteellä ei ole. Se, mitä palvelutarpeen arvioinnilla tarkoitetaan, saatetaankin käsittää eri toimialoilla ja eri yhteyksissä hyvinkin eri tavoin. Toimeksiannossa käsitettä ei ole sen tarkemmin määritelty. Työryhmän työskentelyssä ja tässä raportissa palvelutarpeen arviointia ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi tai toimeksiannon aikataulun puitteissa mahdolliseksikaan irrottaa omaksi tarkasteluko-konaisuudekseen. Sen katsotaan siten sisältyvän osaksi raportissa käsiteltävää yleistä moniammatillisen yhteistyön kokonaisuutta.

2.2 IKÄRAJAUSTEN TARVE

Työryhmässä pohdittiin tarvetta rajata toimeksianto nuorten osalta vain alaikäisiin. LAPE-muutosohjelman vahvana lähtökohtana ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen lapsen etu ja lapsen oikeudet, jotka koskevat alaikäisiä eli alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Henkilötietojen käsittelyyn liittyvät kysymykset ja käytännössä esiintyvät tarpeet voivat erota huomattavastikin riippuen nuoren iästä. Lisäksi käytännön moninaiset perhekuviot tuovat asiaan omat kysymyksensä alaikäisten osalta.

Kuntakokeiluissa tarve yhteiselle suunnitelmalle myös nuorten aikuisten kohdalla oli kuitenkin ilmeinen ja nuorille laadituista toimintamalleista saatiin erittäin hyviä kokemuksia. Työryhmän jäsenet toivat esille myös tärkeinä näkökulmina eriarvoisuuden vähentämisen ja syrjäytymisen estämisen. Työryhmän esittämä yhteisen suunnitelman malli on rakenteeltaan siten joustava, että se on hyödynnettävissä laajasti eri kohderyhmien parissa ja muokattavissa kunkin kohderyhmän erityisiin tarpeisiin sopivaksi. Erityisesti edellä mainituista syistä johtuen työryhmä ei kehittämistyön tässä vaiheessa katsonut tarkoituksenmukaiseksi rajata työskentelyä tältä osin.

2.3 KOHDERYHMÄN MÄÄRITTELY

Työryhmässä keskusteltiin runsaasti yhteisen suunnitelman kohderyhmän määräytymisestä eli siitä, kenelle suunnitelma on tarkoitettu. Olennaista on tällöin pohtia, missä tilanteissa yhteisen suunnitelman laatimisesta on lapselle, nuorelle ja perheelle tosiasiallista hyötyä ja lisäarvoa, ja sellainen on siten tarkoituksenmukaista laatia. Kysymykseen liittyy lisäksi läheisesti toinen työryhmää paljon puhututtanut määrittely siitä, mikä laukaisee tarpeen yhteisen suunnitelman laatimiselle ja missä määrin työryhmän on toimeksiantonsa puitteissa edes mahdollista määrittää tätä suunnitelman laatimiseen johtavaa polkua.

On yleisesti tiedossa, että suhteellisen pieni osa lapsia, nuoria ja perheitä käyttää suurta osaa yhteiskunnan palveluista. Näin on etenkin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen osalta. Palvelujen sujuva yhteensovittaminen ja eri ammatti- ja toimialarajat ylittävä suunnittelu ja toteuttaminen onkin erityisen tärkeää tällaisten useita eri palveluja tarvitsevien lasten ja perheiden kohdalla. Myös kuntakokeiluun osallistuneet kunnat katsoivat yhteisen suunnitelman olleen erityisen hyvä työväline ottaa haltuun paljon palveluita tarvitsevien tilanne.

Toisaalta työryhmässä painotettiin yhteistyön ja yhteisen suunnittelun tärkeyttä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta ongelmiin päästään puuttumaan mahdollisimman aikaisin eivätkä ongelmat kärjisty. Varhainen tuki ja palvelujen oikea-aikaisuus ovat myös LAPE-muutosohjelman kantavia periaatteita. Esiin tuotiin myös ajatus yhteisen suunnitelman syntyemisestä kaikille lapsille automaattisesti universaalien palvelujen yhteydessä, ja suunnitelman täydentymisestä ajan kuluessa kunkin lapsen, nuoren ja perheen tarpeista riippuen.

Moniammatillisen yhteistyön tarve ja organisointi on monessa mielessä lapsi- ja perhetyön ydintä. Osin moniammatillinen työskentely perustuu lakisäätteisiin velvoitteisiin, mutta näin ei ole kaiken käytännössä tehtävän tärkeän työn osalta. Moniammatillisen lasta, nuorta ja perhetä koskevan yhteistyön tilanteet, kokoonpanot, yhteistyön muodollisuus ja jatkuvuus vaihtelevatkin suuresti.

Edellä mainitut näkökulmat huomioiden työryhmä päätyi ottamaan työnsä lähtökohdaksi tilanteen, jossa yhteisen suunnitelman laatimiselle on yksittäistapauksessa yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa arvioitu olevan tarve ja hyötyä. Työryhmän esittämä malli soveltuu hyvin monenlaisessa tilanteessa olevien lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelyyn. Näin ollen raportissa ei oteta kantaa siihen, mikä synnyttää yhteisen suunnitelman tarpeen tai käynnistää sen laatimisen eikä myöskään siihen, miten suunnitelman laadinnasta ja päivittämisestä vastaava ammattilaisaho määräytyy. Raportissa keskitytään sen sijaan suunnitelman sisältöön ja käyttöoikeuksiin sekä arkkitehtuurisiin ratkaisumahdollisuuksiin. Tässä yhteydessä työryhmä haluaa kuitenkin todeta, että tietoon perustuvaa arviointia tuen tarpeessa olevien lasten, nuorten ja perheiden entistä toimivammaksi tunnistamiseksi tulisi ehdottomasti kehittää ja käyttää tehokkaammin hyväksi.

2.4 KESKEISET PERIAATTEET

Työryhmän työn keskeisenä tavoitteena on lasten, nuorten ja perheiden oman osallisuuden vahvistaminen ja toimijuuden edistäminen. Yhteisen suunnitelman on tarkoitus lisätä omalta osaltaan lapsen, nuoren ja perheen osallisuutta oman asiansa käsittelyyn, suunnitteluun ja toteuttamiseen sekä luoda luottamusta ja vahvistaa sitoutumista. Suunnitelman laatimisen lähtökohdana tulee olla aito yhteistoimijuus lapsen, nuoren ja perheen ja ammattilaisten kesken sekä lapsen, nuoren ja perheen näkemysten kunnioitus heille tärkeiden ihmisten roolista heidän elämässään.

Työryhmässä keskusteltiin runsaasti niistä periaatteista, joiden nojalta yhteisen suunnitelman laatimista tulisi edellä mainittu lähtökohta huomioiden lähteä kehittämään. Työryhmän näkemyksen mukaan yhteisen suunnitelman laatimisen tulisi ensinnäkin perustua kaikissa

tapauksissa *lapsen, nuoren ja perheen vapaaehtoisuuteen*. Ajatuksena on, että lapsen, nuoren ja perheen yhteiseen suunnitelmaan kohdistuvan oman kiinnostuksen ja sitoutumisen pohjalta suunnitelmalla on hyvät mahdollisuuksia saavuttaa tehokasta muutosta. Tämä voi luonnollisesti usein edellyttää motivointia ja kannustusta lapsen, nuoren ja perheen kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta.

Työryhmän tahtotilana on lisäksi ollut luoda malli, joka korostaa henkilöiden, niin lasten kuin aikuisten, *tiedollista itsemääräämisoikeutta*. Yhteiselle suunnitelmalle esitettävä tietojärjestelmäratkaisu on haluttu perustaa ajatukseen yksilön vahvasta itsemääräämisoikeudesta häntä koskevaan tietoon. Lisäksi lasta, nuorta ja perhettä koskevien tietojen käsittelyn tulisi perustua heidän omaan haluunsa ja suostumukseensa tietojensa hyödyntämisestä moniammatillisessa yhteistyössä. Tämä edellyttää kuitenkin aina lapsen, nuoren ja perheen riittävää informointia tietojensa käsittelystä sekä tiedon käsittelyn periaatteista.

Esimerkiksi kuntakokeilun kokemusten mukaan lapset, nuoret ja perheet olivat käytännössä hyvin halukkaita tietojensa luovuttamiseen ymmärtäessään, miten paljon tiedon liikkuminen eri toimijoiden välillä edistää heidän asioidensa hoitoa. Kuntakokeilussa laaditut toimintamallit perustuivat lähes poikkeuksetta asiakkaalta saatuun suostumukseen. Työryhmä on kuitenkin tietoinen siitä, että aina on olemassa myös lapsia, nuoria ja perheitä, jotka eivät syystä tai toisesta ole halukkaita tai kykeneviä tämänkaltaiseen yhteistyöhön. Tietyissä tilanteissa nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa tietojen luovutuksen ja saamisen viime kädessä suostumuksesta riippumatta, eikä tässä raportissa tarkoitettua yhteisen suunnitelman laatiminen poistaisi tätä mahdollisuutta. Ottaen erityisesti huomioon käytössä ollut lyhyt työskentelyaika, työryhmä ei ota kantaa voimassa olevan toimialakohtaisen tietojen vaihtoa koskevan lainsäädännön sisältöön tai toimivuuteen.

Järjestöt ja seurakunnat järjestävät viranomaistoimijoiden ohella runsaasti lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluja. Lapsen, nuoren ja perheen tilanteen parhaiten tunteva henkilö saattaakin olla esimerkiksi näistä palveluista tai harrastuksen parista löytynyt tärkeä aikuinen, jonka tuki voi olla hyvinvoinnin kannalta jopa ratkaisevaa. Työryhmä on halunnut luoda mallin, joka mahdollistaa myös näiden toimijoiden pääsyn yhteisen suunnitelman laatimiseen ja käsittelyyn tilanteissa, joissa lapsi, nuori ja perhe sitä itse toivoo.

3 KATSAUS LAINSÄÄDÄNNÖN NYKYTILAAN

3.1 ALUKSI

Työryhmän tehtäväksi annettiin ensinnäkin selvittää aihetta koskevan lainsäädännön nykytilanne. Työryhmä on kartoittanut voimassa olevan, toimeksiannon kannalta merkityksellisen henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn työryhmässä edustettuina olevien tahojen hallinnonaloilta. Kartoitus on tältä osin tehty siinä laajuudessa, kuin se on nähty toimeksiannon tavoitteiden kannalta tarpeelliseksi. Lisäksi työryhmä on selvittänyt lainsäädännön sisältämät velvoitteet yksilökohtaisten suunnitelmien laatimiselle.

Henkilötietojen käsittelyä ja yksilökohtaisia suunnitelmia koskevaan lainsäädäntöön on työryhmän toimikauden aikana ollut valmisteilla muutoksia, jotka ovat myös toimeksiannon aiheen kannalta vähintään välillisesti merkityksellisiä. Keskeisimpänä *EU:n yleistä tietosuojasetusta* aletaan soveltaa kansallisesti toukokuussa 2018, mistä lähtien henkilötietojen käsittelyä koskevan kansallisen lainsäädännön sekä henkilötietojen käsittelyn tulee olla yleisen tietosuojasetuksen mukaista. Henkilötietolain pääperiaatteet säilyvät yleisessä tietosuojasetuksessa ennallaan, mutta eri hallinnonalojen henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä joudutaan vielä tarkastelemaan. Myös käytettävä käsitteistö tulee muuttumaan jonkin verran. Tietosuojasetuksen täytäntöönpanoryhmä antoi kesäkuussa 2017 esityksensä kansalliseen tietosuojalainsäädäntöön tehtävistä muutoksista. Työryhmän mietintö on työryhmän toimeksiannon päättyessä lausuntokierroksella.

Lisäksi työryhmän toimikauden aikana henkilötietojen käsittelyä koskeviin säännöksiin on ollut eri ministeriöissä valmisteilla ainakin seuraavia uudistuksia: *Opetus- ja kulttuuriministeriössä* on annettu kesäkuussa 2017 hallituksen esitys laiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä (HE 72/2017). *Sisäministeriössä* on meneillään hankkeet koskien ulkomaalaisrekisterilainsäädännön uudistamista sekä poliisin henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta. *Työ- ja elinkeinoministeriössä* valmistellaan julkisesta työnvälityksestä ja yrityspalvelusta annetun lain korvaamista sisällöllisesti rekrytointi- ja osaamispalveluilla. *Sosiaali- ja terveysministeriössä* valmistellaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä annettuun lakiin muutoksia, jotka mahdollistavat sosiaalihuollon liittymisen valtakunnallisiin tietojärjestelmäpalveluihin (Kanta-palvelut). *Valtiovainministeriössä* tiedonhallinnan lainsäädännön kehittämistä selvittävän työryhmän tehtävänä on muun muassa tarkastella viranomaisten välistä tietojen vaihtoa koskevan lainsäädännön muutostarpeita ja tarvetta säätää uusi tiedonhallintaa koskeva yleislaki. Työryhmän raportti tiedonhallinnan säännösten muutostarpeista on tarkoitettu julkaistavaksi syyskuussa 2017, minkä jälkeen asetettaneen työryhmä lainsäädännön valmistelua varten.

Parhailaan valmisteltavassa sosiaali- ja terveydenhuolto- ja maakuntauudistuksessa perustettaisiin uudet maakunnat, uudistettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne, palvelut ja rahoitus sekä siirrettäisiin maakunnille sosiaali- ja terveydenhuollon lisäksi muitakin nykyisin kuntien ja valtion vastuulla olevia tehtäviä. Raporttiin sisältyvät ajatukset ja ehdotukset on laadittu tietoisina tulevista mittavista uudistuksista. Koska asiaa koskeva lainsäädäntö on työryhmän toimikauden aikana kuitenkin edelleen auki, jää asian yksityiskohtainen tarkastelu ja yhteensovittaminen uuden lainsäädännön kanssa aihetta koskevaan jatkotyöhön.

3.2 VOIMASSA OLEVA SÄÄNTELY

Kaiken henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn taustalla on perustuslaissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattu yksityisyyden suoja. Perus- ja ihmisoikeudet kuulu-

vat niin aikuisille kuin lapsille. Alle 18-vuotiaiden osalta yksityisyyden suojasta säädetään lisäksi lapsen ihmisoikeuksia tämentävän YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 16 artiklassa. Yksityiselämän suojan piiriin kuuluu *henkilötietojen suoja*, joka rajoittaa henkilöön liittyvien tietojen keräämistä ja käsittelyä. Yksityiselämän suojaa perusoikeutena sääntelevän perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että henkilötietojen käsittelyn tulee aina perustua laissa säädettyihin edellytyksiin ja siihen käyttötarkoitukseen, johon henkilötiedot on kerätty.

Henkilötietojen käsittelyyn lasten, nuorten ja perheiden palveluissa sovelletaan yleislakeina henkilötietolakia (523/1999) sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (julkisuuslaki, 621/1999). Henkilötietolaissa säädetään henkilötietojen käsittelyn yleisistä edellytyksistä ja tietojen laatua koskevista periaatteista, kuten tietojen tarpeellisuus- ja virheettömyysvaatimuksesta. Henkilötietolain tarkoituksena on muun muassa toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä. Sitä sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, jollei muissa laissa ole vastaavia erityissäännöksiä. Henkilötietolain noudattamista ohjaa ja valvoo tietosuojavaltuutettu. Julkisuuslakiin taas sisältyy säädökset viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta ja salassapidosta sekä tietojen antamisesta viranomaisen asiakirjoista ja rekistereistä. Julkisuuslakia sovelletaan viranomais-toiminnan julkisuuteen, jollei erityislaista muuta johdu.

Lisäksi sääntelyä henkilötietojen käsittelystä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa sisältyy lukuisiin eri sektorikohtaisiin lakeihin. *Raportin liitteenä on hallinnonaloittain ryhmitellyt listat, joista ilmenevät voimassa olevat toimeksiannon kannalta merkitykselliset henkilötietojen käsittelyä koskevat lait ja lainkohdat sekä säännökset, jotka velvoittavat yksilökohtaisten suunnitelmien laatimiseen.* Listaukset voimassa olevasta lainsäädännöstä sekä aiemmin mainitut tiedot lainsäädäntöön tulevista muutoksista perustuvat työryhmän jäseniltä saatuihin tietoihin, eivätkä ne välttämättä ole täysin kattavia.

3.3 HUOMIOITA JA ESIMERKKEJÄ NYKYLAINSÄÄDÄNNÖSTÄ

Kuten raportin liitteenä olevasta lainsäädäntöä koskevasta listauksesta ilmenee, on sektorikohtaista sääntelyä lasten, nuorten ja perheiden palveluissa syntyneiden henkilötietojen käsittelystä voimassa hyvin runsaasti. Joillain toimialoilla henkilötietojen käsittelystä on säädetty oma lakinsa, kun taas toisilla aloilla henkilötietojen käsittelyä koskeva sääntely on osana muuta alaa koskevaa lakia. Myös sääntelyn tarkkuudessa on eroja.

Tiedonsaantioikeudet oman toimialan rekisterien ulkopuolelta muilta viranomaisilta vaihtelevat paljon eri toimialojen välillä ja asiaa koskevia säännöksiä on voimassa runsaasti. Esimerkiksi sosiaalihuollon viranomaisten tiedonsaantioikeudet ovat laajat ja näin heidän tilanteensa poikkeaa varsin paljon muiden toimijoiden tilanteesta.

Lainsäädäntöön sisältyy myös useita eri palveluja koskevia velvoitteita erilaisten yksilökohtaisten suunnitelmien laatimiselle. Erityisen runsaasti yksilökohtaisia suunnitelmia on säädetty tehtäväksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Jonkun verran sääntelyä löytyy myös eri suunnitelmien yhteensovittamisesta.

Tällä hetkellä ei ole olemassa lainsäädäntöä, joka koskisi laajasti erilaisissa moniammatillisissa toiminnoissa syntyneiden tietojen yhteistä tallettamista tai muunlaista käsittelyä. Sen sijaan tiettyjen yksittäisten moniammatillisten toimintojen osalta löytyy sääntelyä kyseisessä moniammatillisessa yhteistyössä syntyneiden henkilötietojen käsittelystä. Lainsäädännöstä löytyy myös esimerkkejä moniammatillisesti laadittavista henkilöä koskevistä suunnitelmista. Moniammatillisessa työssä syntyneiden tietojen ja suunnitelmien tallettaminen tapahtuu joko kunkin yhteistyöhön osallistuneen organisaation omaan tietojärjestelmään tai moniammatillista yhteistyötä varten erikseen perustettuun rekisteriin.

Esimerkiksi sosiaalihuoltolain 39 §:n 3 momentin mukaan asiakkaan suostumuksella voidaan laatia *sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma*, jossa on suunnitelman laatimiseen ja käyttöön nähden tarpeellisia tietoja. Yhteisen suunnitelman laatimisesta ilman asiakkaan suostumusta säädetään erikseen. Sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista annetun lain 8 §:n mukaan monialaiseen yhteistyöhön osallistuvat henkilöt voivat salassapitosäännösten estämättä 1) kirjata edustamansa organisaation asiakirjoihin sellaiset yhteistyössä saamansa sosiaalihuollon asiakastiedot, jotka ovat tarpeellisia yhteisen asiakkaan asian hoitamiseksi sanotussa organisaatiossa; sekä 2) tallettaa yhteistyön perusteella laaditun asiakassuunnitelman, muistion tai vastaavan asiakirjan sanotussa organisaatiossa, jos se on asiakkaan kannalta tarpeellista siinä asiassa, jonka hoitamiseksi asiakirja on laadittu. Edellä tarkoitettuja asiakastietoja koskeviin salassapitovelvoitteisiin ja niistä poikkeamiseen sovelletaan, mitä sosiaalihuollon asiakaslain 14—16, 19 ja 27 §:ssä säädetään, riippumatta siitä, minkä organisaation asiakirjoihin ne sisältyvät.

Oppilas- ja opiskeluhuoltolain 20 §:n 3 momentin mukaan kun *opiskeluhuollon monialaisessa asiantuntijaryhmässä* selvitetään yksittäisen opiskelijan opiskeluhuollon tarvetta, tai kun sen jäsenet toteuttavat jo suunniteltuja ja sovittuja yksilöllisiä opiskeluhuollon tukitoimia, asiantuntijaryhmän vastuuhenkilö kirjaa ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömät opiskelijaa koskevat tiedot *opiskeluhuoltokertomukseen*. Myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet voivat tehdä tällaisia kirjauksia salassapitovelvoitteiden estämättä. Lain 23 §:n 2 momentin mukaan opiskelijan yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi.

Työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain 4 §:ssä säädetään *monialaisesta työllistymissuunnitelmasta*, jossa sovitaan työttömän palvelutarpeen mukaisista työvoima-, sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluista ja niiden toteutumisen seurannasta. Monialainen työllistymissuunnitelma ja sen toteutumista, tarkistamista ja seurantaa koskevat tiedot tallennetaan työ- ja elinkeinotoimiston ylläpitämään monialaisen yhteispalvelun toteuttamiseksi perustettuun rekisteriin. Salassa pidettävät työtöntä koskevat tiedot, jotka ovat tarpeellisia monialaisen yhteispalvelun tarjoamiseksi, hankitaan työttömän suostumuksella, jollei toisin säädetä. Työttömän suostumuksesta riippumatta työ- ja elinkeinotoimistolla, kunnalla ja Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada toisiltaan sekä tässä laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi käyttää 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuja työtöntä koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä työllistymistä edistävän monialaisen yhteispalvelun järjestämiseksi työttömälle.

4 MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN TIEDONHALLINNAN TOIMINNALLISET TARPEET

Työryhmän tehtävänä oli voimassa olevan lainsäädännön ohella selvittää, millaisia toiminnallisia tarpeita moniammatillisessa yhteistyössä esiintyy tiedonhallinnan osalta. Tavoitteena oli sekä hahmottaa, mitkä tiedonhallintaan liittyvät seikat mahdollisesti vaikeuttavat lapsen, nuoren ja perheen asioissa tehtävää toimialarajat ylittävää yhteistyötä että kartoittaa, millaisia kehittämistarpeita ja -toiveita käytännössä esiintyy.

Käytännön tarpeita hahmotettiin kokouksessa käydyissä keskusteluissa sekä työryhmän jäsenille osoitetulla kyselyllä, sillä työryhmällä ei ollut lyhyen toimeksiantonsa puitteissa mahdollista laatia asiaa koskevaa syvempää selvitystä. Tärkeässä roolissa olivat hyvinvoinnin integroitua toimintamallia koskevissa kuntakokeiluissa syntyneet kokemukset ja ajatukset. Seuraavassa esitellään työryhmän keskusteluissa ja kyselyyn annetuissa vastauksissa esiin nousseita yleisiä teemoja. Raportin liitteeksi on lisäksi kerätty työryhmän jäseniltä saatuja käytännön esimerkkejä, joilla tarpeita pyritään havainnollistamaan.

Yleisesti käytännön työtä tekeville työntekijöillä vaikuttaa olevan selvä tarve sille, että lapsen, nuoren ja perheen tilanteesta sekä heidän asioidensa hoidosta saataisiin luotua aiempaa kattavampi kokonaiskuva. Tällä hetkellä tieto pirstaloituu liiaksi eri toimialojen järjestelmiin ja kokonaiskuva tilanteesta ja sen hoitamisesta jää usein vaillinaiseksi tai muodostuu jopa virheelliseksi, minkä takia oikeanlaista apua ja tukea ei osata aina tarjota.

Kuntatahojen edustajien mukaan nykylainsäädännön ei koeta kaikissa tapauksissa mahdollistavan tai ainakaan tarpeeksi tukevan toimivaa tiedonhallintaa moniammatillisissa palveluprosesseissa. Ensinnäkään tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä ei käytännön tasolla koeta kaikilta osin riittäviksi turvaamaan tarvittavaa tietojen vaihtoa eri toimijoiden välillä. Tietojen vaihtoa koskeva lainsäädäntö näyttäytyy myös yksittäisen työntekijän näkökulmasta hyvin mutkikkaana ja vaikeaselkoisena. Lisäksi sektorikohtainen sääntely koskien tietojen kirjausta ja tallettamista kunkin ammattilaisen toimialakohtaisiin järjestelmiin aiheuttaa ongelmia. Lasta, nuorta ja perhettä koskeva tieto siiloutuu liian usein eri toimialojen järjestelmiin, eikä olemassa ole moniammatillista toimintaa tukevaa laaja-alaisesti käytettävissä olevaa tietojärjestelmää, yhteistä rekisteriä tai muuta lasta, nuorta ja perhettä koskevan tiedon talletuspaikkaa.

Vaikka tietojen vaihdon osalta pystytään operoimaan asiakkaan suostumuksella, ei suostumus kuntien käytännön kokemusten mukaan myöskään kaikilta osin ratkaise moniammatillisen yhteistyön tarpeita. Suostumuskäytännöt ovat usein hankalasti toteutettavissa usean tahon pyytäessä erikseen saman henkilön suostumusta. Tietojen siirtäminen suostumuksen perusteella voi myös olla käytännössä työlästä ja teknisesti vaikeaa eivätkä siirretyn tiedon säilyttämiseen liittyvät käytänteet ole aina yksiselitteisiä. Lisäksi pelkkä henkilön antama suostumus tiedon vaihtoon ei aina takaa sitä, että moniammatillisessa yhteistyössä muodostuisi tarvittava ja ajantasainen kokonaiskuva tilanteesta. Suostumus ei myöskään poista tiedon tallettamiseen liittyviä haasteita.

Työryhmässä keskusteltiin runsaasti myös siitä, ettei olemassa olevaakaan tiedonhallintaa koskevaa lainsäädäntöä ehkä osata aina hyödyntää riittävästi ja oikein. Työryhmässä oli varsin yhdenmukainen käsitys siitä, että henkilötietolainsäädäntöä tulkitaan tällä hetkellä käytännössä hyvin kirjavasti. Tällöin yhteistyön voi pahimmassa tapauksessa kokonaan estää se, ettei työntekijä hallitse asiakasta koskevia tiedonluovutukseen tai tiedon saamiseen liittyviä säädöksiä. Lisäksi tulkinnat ja luulot tietojen luovuttamisen ja siirtämisen periaatteista saattavat vaihdella vahvoista ammatti- ja organisaatiokulttuureista johtuen.

Näkemykset ja tarpeet yhteistyötä ja tietojen vaihtoa koskevien säännösten yhtenäistämisestä ja selkiyttämistä sekä puutteet lainsäädännön osaamisessa eivät ole ajatuksina uusia,

vaan aihe on noussut viime vuosina usein esiin eri selvityksissä ja yleisessä keskustelussa. Onkin selvää, että lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskentelevillä on suuri tarve tehokkaalle koulutukselle ja ohjaukselle koskien henkilötietolainsäädäntöä.

Joka tapauksessa ammattilaisilla vaikuttaa olevan lisäksi selkeä tarve monialaista yhteistyötä tukevalle työvälineelle tai mahdolliselle tietojärjestelmälle. Ammattilaisten näkökulmasta on kuitenkin olennaista, että järjestelmä olisi yhteismitallinen toimialakohtaisten järjestelmien kanssa. Kirjaamisen ja tietojen tallettamisen osalta erityisen ongelmallisia ovat nimittäin tilanteet, joissa sama työntekijä saattaa joutua kirjaamaan lasta, nuorta ja perhettä koskevat samat tiedot useampaan kertaan eri järjestelmään, koska tiedot eivät siirry teknisesti järjestelmästä toiseen. Samojen tietojen kirjaaminen useaan järjestelmään aiheuttaa moninkertaista työtä, mikä rasittaa työntekijöitä huomattavasti.

Käytännössä on ilmennyt myös tarve mahdollisuudelle yhdistää tai vähintään laajasti yhteensovittaa lapselle, nuorelle ja perheelle eri palveluissa laadittavia yksilökohtaisia suunnitelmia. Eri suunnitelmat saattavat sisältää keskenään pitkälti yhtenäisiä sisältöjä, mutta ne perustuvat asianosaisessa prosessissa käytettävään erilliseen palvelutarpeen arviointiin, eivätkä välttämättä missään vaiheessa kosketa toisiaan. Ammattilaiset saattavat toisistaan tietämättä myös laatia henkilölle suunnitelmia, joiden tavoitteet ovat ristiriidassa keskenään tai joita ei ole esimerkiksi aikataulutettu loogisesti keskenään. Esiin nostettiin esimerkiksi tilanne, jossa varhaiskasvatusikäiselle lapselle oli laadittu kahdeksan eri suunnitelmaa.

Lapsen, nuoren ja perheen näkökulmasta moniammatillisen yhteistyön tiedonhallintaan liittyvät ongelmat ja tarpeet voivat näyttäytyä monenlaisina. Kuntakokeilussa saatujen kokemusten perusteella henkilön voi ensinnäkin olla vaikea hahmottaa, mihin hänen tietojansa on tallennettu ja keillä toimijoilla on kyseisiin rekistereihin pääsy. Hän voi myös asioidessaan monissa eri palveluissa joutua tiedon välittäjäksi ammattilaiselta toiselle, mihin kaikkien omat voimat, jaksaminen, muistaminen ja palvelujärjestelmän ymmärrys eivät riitä. Lisäksi henkilö voi joutua kertaamaan asiakashistoriansa aina uudelleen.

Useiden erillisten suunnitelmien laatimiseen osallistuminen voi myös tuntua henkilöstä raskaalta ja pahimmassa tapauksessa uuvuttaa lapsen, nuoren ja perheen. Nuorille suunnatussa hyvinvoinnin integroitua toimintamallia koskeneessa kuntakokeiluissa taas ilmeni, etteivät nuoret välttämättä lainkaan tienneet, mitä eri suunnitelmia heille oli laadittu. Ylipäättänsä lapselle, nuorelle ja perheelle voi olla hyvin vaikeaa hahmottaa hänen palvelujensa hoidon kokonaiskuva, asioiden priorisointi ja eri ammattilaisten välinen työnjako, joten tarvetta tietoja ja suunnittelua kokoavalle mallille vaikuttaa olevan myös lapsen, nuoren ja asiakkaan näkökulmasta.

5 YHTEISEN SUUNNITELMAN SISÄLLÖN RAKENNE JA TIETOJEN LAAJUUS

Työryhmän toimeksiannon kolmantena tehtävänä oli *hahmotella alustavasti moniammatillisen palvelutarpeen arvioinnin ja suunnitelman sisällön rakenne ja tietojen laajuus*. Tehtävää varten työryhmä tutustui erityisesti hyvinvoinnin integroitua toimintamallia koskevassa kuntakoikeilussa kertyneisiin näkemyksiin ja kokemuksiin sekä työryhmän jäsenten kokeilussa syntyneisiin suunnitelmamalleihin.

Seuraavassa käydään ensin läpi henkilötietolainsäädännön asettamat yleiset reunaehdot yhteisen suunnitelman sisällölle. Tämän jälkeen käydään läpi työryhmässä syntyneitä yleisiä ajatuksia siitä, millainen yhteisen suunnitelman rakenne voisi olla ja minkälaisia tietosisältöjä se voisi sisältää. Lopussa esitellään alustava hahmotelma yhteisen suunnitelman rakenteeksi. Raportin liitteenä on lisäksi kaksi kuvitteellista tapausesimerkkiä, joiden tarkoituksena on havainnollistaa yhteisen suunnitelman käyttömahdollisuuksia.

5.1 LÄHTÖKOHTANA TARPEELLISUUSVAATIMUS

Henkilötietojen käsittelyssä yleisenä lähtökohtana oleva niin sanottu *tarpeellisuusvaatimus* asettaa reunaehdot myös yhteisen suunnitelman tietosisällölle ja tietojen laajuudelle. Asiasta säädetään tietojen laatua koskevassa henkilötietolain 9 §:ssä, jonka 1 momentin mukaan käsiteltävien henkilötietojen tulee aina olla määritellyn henkilötietojen käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia. EU:n tietosuoja-asetuksen henkilötietojen käsittelyä koskevia periaatteita koskevan 5 artiklan mukaan henkilötietojen on oltava asianmukaisia ja olennaisia sekä rajoitettuja siihen, mikä on tarpeellista suhteessa niihin tarkoituksiin, joita varten niitä käsitellään ("tietojen minimointi").

Henkilötietojen keräämiseen täytyy siten aina olla toiminnasta johtuva tarve. Tarpeellisuusvaatimuksesta seuraa, että vaikka henkilötietoja olisi mahdollista käsitellä laajemminkin samassa käyttötarkoituksessa, mutta tehtävä edellyttää vain tiettyjen henkilötietojen käsittelyä, ei tietoja saa käsitellä sen enempää kuin on tarpeen tehtävän suorittamiseksi. Muiden kuin tarpeellisten tietojen käsittely ei ole mahdollista edes rekisteröidyn, eli lapsen, nuoren tai perheen suostumuksella. Tarpeellisuus tulee aina myös suhteuttaa henkilötietojen käsittelyn tarkoitukseen. Lisäksi jos aiemmin kerätyt henkilötiedot eivät enää ole niiden käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisia, tulee niiden käsittely tarpeettomina lopettaa.

Yleisellä tasolla henkilötietoja voidaan pitää käsittelyn tarkoituksen kannalta tarpeellisina silloin, kun ne ovat asianmukaisia ja olennaisia eivätkä liian laajoja siihen tarkoitukseen, jota varten ne on kerätty. Tietojen tarpeellisuus jää viime kädessä kussakin yksittäistapauksessa erikseen määriteltäväksi, mutta oleellista on, että tarpeellisuus tulee voida aina perustella myös objektiivisin mittapuin.

5.2 YLEISIÄ NÄKEMYKSIÄ SUUNNITELMAN RAKENTEESTA JA TIETOSISÄLLÖISTÄ

Kuten työryhmän toimeksiannossakin mainitaan, tullaan eri toimialoilla tarvitsemaan jatkossakin toimialakohtaista tiedonhallintaa ja suunnitelmia. Yhteisen suunnitelman tietosisältöjen tarkoituksena ei siten ole korvata ala- ja toimintokohtaisia rekisteritietoja tai yksilökohtaisia suunnitelmia. Työryhmän näkemyksen mukaan sen voi sen sijaan nähdä eri tietoja täydentävänä tai kokoavana työvälteenä, jonka tehtävänä on luoda kokonaiskuva lapsen, nuoren ja perheen elämäntilanteesta ja yhteinen näkemys tulevasta toiminnasta, mukaan lukien palvelujen priorisointi ja työnjako eri toimijoiden kesken. Moniammatillisesti laadittava yhteinen

suunnitelma on tästä näkökulmasta tarkoituksenmukaista olla rakenteeltaan *kevyt ja ytimekäs*. Tämä palvelee myös suunnitelman tehokasta seuranta- ja päivittämistä. Kompakti rakenne on myös tietosuojanäkökulmasta katsottuna asianmukainen lähtökohta.

Lapsia, nuoria ja perheitä koskettavat tilanteet ovat käytännössä hyvin moninaisia ja yhteistyötä tehdään monenlaisissa eri kokoonpanoissa. Työryhmä katsoo, että yhteisen suunnitelman rakenteen tulee olla hyvin *joustava*, jotta suunnitelman sisältö ja laajuus voidaan muokata kunkin käsiteltävän tapauksen tarpeista ja tilanteista käsin. Suunnitelmaan tulisi voida sisällyttää sekä pidempiä narratiivisia kuvauksia lapsen, nuoren ja perheen tilanteesta että lyhyempiä otsikkotasoisia sisältöjä. Lapsen, nuoren ja perheen omat näkemykset ja toiveet suunnitelman laajuudesta ja käytettävästä kirjaamistyylistä tulisi aina ottaa huomioon.

Yleisesti työryhmä pitää tärkeänä, että suunnitelman sisältö ja rakenne heijastavat vahvasti *lapsen, nuoren ja perheen tarpeista lähtevää näkökulmaa*. Suunnitelman lähtökohtana tulisi olla lapsen, nuoren ja perheen oma arvio tilanteestaan sekä tarvittavista toimista. Esimerkiksi Kuopion kuntakokeilussa luodussa hyvinvointisuunnitelmamallissa suunnitelma pohjautui nuoren tekemään elämäntilanteen kokonaisvaltaiseen itsearviointiin, jota varten hankkeessa oli kehitetty erillinen kyselymalli (nuoren elämäntilanteen itsearviointimittaristo 3X10D). On kuitenkin tärkeää, että suunnitelmasta ilmenee aina selkeästi, miltä osin kyse on lapsen, nuoren ja perheen näkemyksistä ja toiveista, ja miltä osin taas ammattilaisten arviosta ja esimerkiksi sitoumuksesta jonkin palvelun myöntämiseen.

Moniammatillisessa yksilöitä koskevassa yhteistyössä on olennaista, että yhteistyön eri osapuolet ovat kokonaiskuvan hahmottamiseksi riittävässä määrin perillä henkilön tilanteesta muiden yhteistyöhön osallisten palveluissa, loukkaamatta kuitenkaan lapsen, nuoren ja perheen yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa. Myös käytännössä vaikuttaa olevan olemassa selkeä tarve lapsen, nuoren ja perheen olosuhteita ja tarpeita koskevalle sellaiselle tarpeeksi laaja-alaiselle ja oikea-aikaiselle koostetiedolle, jonka pohjalta järkevät ja toimivat palvelukokonaisuudet voidaan rakentaa. Työryhmän keskusteluissa yhteinen suunnitelma hahmottuikin koostuvan *sisällöllisesti kahdesta pääkomponentista*: kokoomatiedosta koskien lapsen, nuoren ja perheen eri toimialalla saamia palveluja sekä varsinaisesta tulevaisuuteen suuntaavasta yhdessä laaditusta toiminnallisesta suunnitelmasta.

Työryhmä pohti runsaasti sitä, missä laajuudessa suunnitelmaan tulisi ja voisi sisältyä kokoomatietoa lapsen, nuoren ja perheen asiakkuushistorioista eri palveluissa sekä tähän liittyvästä tietojen hallitsemattomuuden vaarasta. Työryhmän näkemyksen mukaan lähtökohtana tulisi olla *lähinnä otsikkotasoiset tiedot lapsen, nuoren ja perheen saamista palveluista eri toimialoilla*. Eräs tärkeä tietosisältö on myös listaus lapselle, nuorelle ja perheelle laadituista yksilökohtaisista suunnitelmista. On kuitenkin selvää, että tietosisältöjen tyhjentävä tai yleispätevä määrittelemineen kattamaan käytännön moninaiset tilanteet, on hyvin vaikeaa, jollei mahdollisuuksien tullen. Tietojen laajuus määräytyy siten aina viime kädessä kunkin yksittäisen tilanteen tarpeista käsin.

Lisäksi yhteisen suunnitelman seurantaan liittyvät tiedot ovat keskeinen osa suunnitelman sisältöä. Suunnitelman avulla voidaan parhaassa tapauksessa edistää tehokkaasti lapsen, nuoren ja perheen asioiden kokonaisvaltaisen hoidon jatkuvuutta. Tämä edellyttää selkeitä kirjauksia seurannasta vastuullisesta ammattilaistahosta, aikataulutuksesta, seurannan tavasta sekä sovittujen toimenpiteiden toteutumisesta. Kuntakokeiluissa vastuuyöntekijän rooli koettiin erittäin keskeiseksi. Tärkeäksi ilmeni lisäksi määritellä se, mitä vastuurooli pitää sisällään, sillä kuntakokeilujen perusteella eri toimijoilla ja toimialoilla voi olla epäselvyyttä siitä, mitä vastuuyöntekijä -käsitteellä tarkoitetaan.

5.3 ALUSTAVA HAHMOTELMA YHTEISEN SUUNNITELMAN RAKENTEESI

Otsikko	Sisältö
Asiakirjan sekä lapsen, nuoren ja/tai perheen perustiedot	Asiakirjan nimi ja päiväys Henkilön/henkilöiden nimi ja tarvittavat perustiedot
Nykytilanne	Lapsen, nuoren ja/tai perheen elämäntilanteen lyhyt kuvaus (sisältäen asumistilanteen) Ammattilaisten huomioita tilanteesta
Oma arvio nykytilanteesta ja tuen tarpeesta	Lapsen, nuoren ja/tai perheen oma arvio tämänhetkisestä elämäntilanteestaan sekä tuen tarpeestaan
Aiemmat/olemassaolevat palvelut ja toimialakohtaiset suunnitelmat	Tieto aiemmin saaduista ja tällä hetkellä olemassa olevista palveluista Tieto eri alakohtaisista suunnitelmista Lapsen, nuoren ja/tai perheen arvio aiempien palvelujen toimivuudesta Ammattilaisten arvio aiempien palvelujen toimivuudesta
Suunnitelma ja tavoitteet	Mihin palveluihin lapsi, nuori ja/tai perhe jatkossa ohjataan
	Palvelujen aikataulutus
	Palvelujen vastuu-/yhteyshenkilöt
	Tilanteen etenemiselle asetettavat tavoitteet
Seuranta	Vastuutaho ja -rooli
	Suunnitelman päivittämisen muoto
	Päivittämissaikataulu
	Suunnitelmassa sovittujen toimenpiteiden toteutuminen

6 KÄYTTÖOIKEUDET JA HAHMOTELMA ARKKITEHTUURIKSI

6.1 EHDOTUS YHTEISEN SUUNNITELMAN KÄYTTÖOIKEUKSIEN PERIAATTEEKSI

Toimeksiannon mukaisesti työryhmän tuli lisäksi määrittellä ne periaatteet, joiden mukaisesti eri toimijat saisivat käsitellä yhteistä suunnitelmaa ja sitä täydentäviä tietoja, sekä selvittää tietoteknisiä toteutusmahdollisuuksia. Eri toimialoilla ja ammattiryhmillä on perusteltuja erilaisia tarpeita tietojen käsittelylle ja hallinnalle sekä käyttöoikeuksien määräytymiselle. Käytännössä oikeudesta käsitellä yksilön tietoja on lähes mahdotonta säätää yleispätevästi siten, että samoja periaatteita voitaisiin soveltaa kaikissa mahdollisissa tilanteissa.

Ammattihenkilön oikeus henkilöä koskevaan henkilötietojen käsittelyyn perustuu lain säännökseen tai asiakkaan antamaan suostumukseen. Useissa tilanteissa olennaista on myös ammattihenkilöiden tilannekohtainen harkinta siitä, millainen tietojenkäsittely on perusteltua ja mitä tietoja olisi syytä luovuttaa toisten toimijoiden käyttöön. Olennaista olisikin kehittää ammattihenkilöiden osaamista tietosuojaan liittyvissä kysymyksissä merkittävästi nykyistä paremmalle tasolle. Tämä tulisi huomioida niin ammattihenkilöiden peruskoulutuksessa kuin lisäkoulutuksessa.

On syytä myös huomioida, että lapsen, nuoren ja perheen nimenomaisen suostumuksen pohjalta on jo nyt mahdollista tehdä paljon. Mikäli henkilö antaa suostumuksen itseään koskevan tiedon luovuttamiseen rekisteristä toiseen, näin voidaan menetellä. Kuntakokeilujen käytännön kokemus tietojen käsittelystä suostumuksen perusteella oli myönteinen. Suurin osa asiakkaista antoi suostumuksen omien tietojen luovuttamiseen ja yhteisten suunnitelmien laatimiseen.

Lapsen, nuoren ja perheen sekä ammattilaisten välinen hyvä yhteistyö on yksi keskeinen edellytys muutosten tapahtumiseksi. Siksi on perusteltua korostaa henkilön itsemääräämisoikeutta häntä koskevien tietojen käsittelyssä. Mikäli lapsen, nuoren ja perheen sekä ammattilaisen välillä on hyvä ja luottamuksellinen suhde, ovat edellytykset saada suostumus tietojen käyttöön hyvät. Edellytyksenä on kuitenkin aina myös lapsen, nuoren ja perheen riittävä informointi heidän tietojensa käsittelystä sekä tiedon käsittelyn periaatteista.

Työryhmä ehdottaa, että käyttöoikeuksien määräytyminen yhteiseen suunnitelmaan perustuisi lapsen ja nuoren ja/tai hänen laillisen edustajansa tahdonilmaisuuksiin. Tällöin he myös itse päättäisivät siitä, ketkä henkilöt pääsisivät käsittelemään yhteistä suunnitelmaa. Näitä henkilöitä voisivat olla eri alojen ammattihenkilöiden lisäksi kolmannen sektorin palvelujen ja seurakuntien työntekijät sekä vapaaehtoistehtävissä tai muutoin erilaisissa tukihenkilön rooleissa toimivat henkilöt.

Työryhmän ehdotuksen lähtökohtana on, että yhteinen suunnitelma ei olisi yksittäisen ammattihenkilön rekisterissä. Vaikka yhteiseen suunnitelmaan osallistuvat tahot sitoutuvat suunnitelmaan, voisi henkilö poistaa käyttöoikeuksia suunnitelmaan eri ammattihenkilöiltä tai tukihenkilöiltä niin halutessaan.

Työryhmän työskentelyssä on noussut esiin tarve saada paremmin tietoa lapsen, nuoren ja perheen saamista eri palveluista kokonaiskuvan luomiseksi tilanteesta. Työryhmän näkemyksen mukaan tällainen toiminnallisuus voitaisiin toteuttaa parhaiten *lapsen, nuoren ja perheen suostumuksen pohjalta*. Tieto varsinkin erityispalveluiden asiakkuuksista on salassa pidettävää ja usein myös arkaluontoista tietoa, joten yksilön itsemääräämisoikeuden lähtökohdista katsottuna yhteisen suunnitelman laatimisen pohjaksi tarvittavat tiedot tulisi tuoda käsiteltäväksi vain henkilön suostumuksella ja tällöinkin vain, jos tiedonluovutus on suostumuksen perusteella mahdollista toimialakohtaisessa lainsäädännössä. Tämä ei kuitenkaan poista lainsäädän-

nössä säädettyjä tiedonsaantioikeuksia, joita voidaan käyttää niissä tilanteissa, joissa ei olla laatimassa yhteistä suunnitelmaa tai henkilö ei syystä tai toisesta anna suostumusta, mutta lapsen tai nuoren etu vaatii tietojen saamista. Tällaisia tilanteita voi olla esimerkiksi oppilashuollossa ja lastensuojelussa.

6.2 HAHMOTELMA YHTEISEN SUUNNITELMAN ARKKITEHTUURIKSI

Lasta, nuorta ja perhettä koskevista henkilötiedoista ja niiden käsittelystä säädetään toimialakohtaisessa lainsäädännössä. Tästä johtuen tiedot tallennetaan niiden käyttötarkoitusten mukaisesti eri rekistereihin, jotka taas on toteutettu suureen joukkoon eri tietojärjestelmiä. Henkilötietojen käsittelyn peruserätyyden mukaisesti tietoja tulee käsitellä vain tarpeellisissa määrin ja sitoen tiedot käyttötarkoituksiin. Tämän vuoksi tietojen laajamittainen yhdistäminen yli toimialarajojen ei ole mahdollista. Edelleen tarvetta tulee siten olemaan myös toimialakohtaisille tiedoille ja suunnitelmille.

Kuntakokeiluissa yhdeksi haasteeksi osoittautuivat sähköiset työkalut suunnitelmien tekemiseen ja niiden integrointi muihin tietojärjestelmiin. Valmiita sopivia työkaluja ei ollut käytettävissä, vaan niitä jouduttiin kehittämään kuntakokeiluja varten kussakin kunnassa erikseen. Minkäänlaista valtakunnallista ohjeistusta tietojärjestelmien laatimiselle ei ollut.

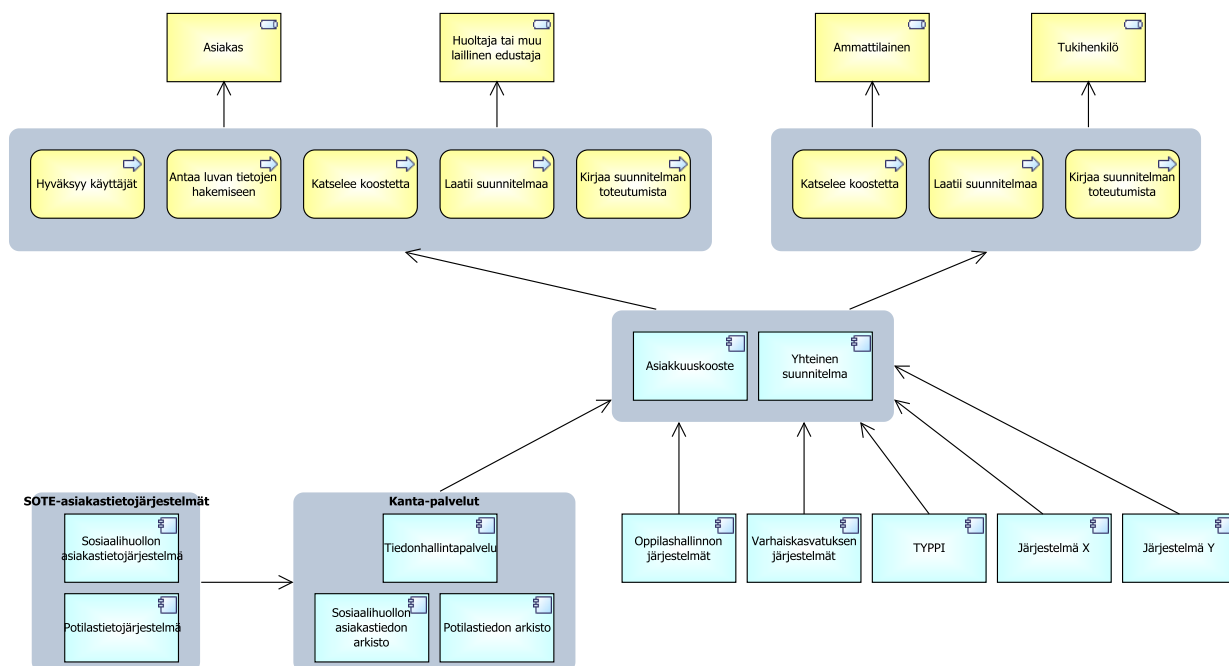
Työryhmän mielestä olisikin perusteltua lähteä toteuttamaan *yhteisen suunnitelman toimialariippumatonta tietojärjestelmäratkaisua valtakunnallisesti*. Tämä mahdollistaisi ratkaisun kustannustehokkaan toteuttamisen sekä samanlaisen toimintamallin levittämisen koko maahan.

Tietojärjestelmäratkaisun lähtökohtana olisi yksilön vahva itsemääräämisoikeus häntä koskevaan tietoon. Tämä toteutuisi erityisesti sillä, että *henkilö hallinnoisi itse käyttöoikeuksia suunnitelmaansa*. Lapsen ja nuoren lisäksi järjestelmän käyttäjiä voisivat olla myös hänen laillinen edustajansa, ammattihenkilö sekä tukihenkilön roolissa toimiva henkilö.

Valtakunnallinen tietojärjestelmäratkaisu koostuisi kahdesta komponentista. Yhteinen suunnitelma -komponentti olisi väline, johon sisältyisivät kirjaukset koskien yhteistä suunnitelmaa ja sen toteutumista. Asiakkuuskooste taas olisi komponentti, joka voisi koostaa tiedot asiakkaan asiakkuuksista eri toimialojen tietojärjestelmistä.

Työryhmän näkemyksen mukaan järjestelmä voitaisiin toteuttaa vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa komponenteista toteutettaisiin ainoastaan suunnitteluosio sekä siihen liittyvä toiminnallisuus. Tämän myötä saataisiin valtakunnalliseen käyttöön yhteinen kirjaamisalusta suunnitelmien laadinnalle ja seurannalle. Käyttöliittymä voitaisiin toteuttaa sekä mobiili- että työasemakäytön mahdollistavalla tavalla. Kuopion kuntakokeiluissa saatiin innostavia kokemuksia mallin kulkemisesta nuoren mukana matkapuhelimessa.

Toisessa vaiheessa toteutettaisiin integraatiot eri toimialojen tietojärjestelmiin. Tämä mahdollistaisi asiakkuuskoostekomponentin toteuttamisen. Integraatioita eri tietojärjestelmiin voitaisiin tehdä vaiheittain eri toimialojen ja toimijoiden mahdollisuuksien mukaan. Tässä yhteydessä tulee erikseen arvioida ne toimialat ja tietojärjestelmät, jotka ovat mukana toisen vaiheen integraatiossa. Integraation sisältö ja laajuus voi vaihdella toimialan luonteen ja toimien merkityksen mukaisesti.

Lapsen, nuoren ja/tai hänen laillisen edustajansa toiminnallisuudet järjestelmään olisivat seuraavat:

- **Käyttäjien hyväksyntä** yhteisen suunnitelman käsittelyyn järjestelmässä. Hyväksyttävii henkilöitä olisivat ammattihenkilöt ja tukihenkilön roolissa toimivat henkilöt. Käyttäjien hyväksyminen tarkoittaisi myös tarvittaessa käyttäjien käyttöoikeuksien poistamista.
- **Suostumuksen antaminen tietojen hakemiseen.** Tällöin järjestelmä voisi hakea siihen liitetystä eri toimialojen tietojärjestelmistä tiedot esimerkiksi asiakkuuksista eri palveluissa.
- Kun järjestelmä olisi koostanut taustajärjestelmistä tiedot asiakkuuksista, voisivat lapsi, nuori ja/tai hänen laillinen edustajansa **katsella koostetta omista asiakkuuksista eri palveluissa.**
- **Suunnitelman laatiminen** kirjaamalla tietoja järjestelmään sen rakenteiden mukaisesti.
- **Tietojen kirjaaminen suunnitelman toteutumisesta** eli suunnitelman toteutumisen ja sen mukaan etenemisen arviointi.

Ammattilaisen tai tukihenkilön toiminnallisuudet olisivat seuraavat:

- Asiakkuuksia koskevan **koosteen katselu.**
- **Suunnitelman laatiminen** lapsen, nuoren ja/tai perheen kanssa sekä muiden tarvittavien asioiden kirjaaminen suunnitelmaan.
- **Suunnitelman toteuttamista** koskevien tietojen kirjaaminen.

Esitetty malli edellyttää tarkempaa suunnittelua ja arviointia. Työryhmän näkemyksen mukaan sen toteuttamisesta olisi käynnistettävä tarkempi esiselvitys, jossa arvioitaisiin tarkemmin järjestelmän toteutuksen toiminnallisia vaatimuksia, teknisiä reunaehtoja sekä viranomaisvastuita. Lisäksi järjestelmän toteutuksen ja käyttöönoton kustannuksista tulisi laatia kustannusarvio. Suunnitelmakomponentin toteutus ei todennäköisesti ole kustannuksiltaan mittava, mutta suuremmat kulut syntyisivät taustajärjestelmien integroinnista sekä ennen kaikkea toimintamallin kouluttamisesta laajamittaisesti lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattihenkilöille.

7 LOPUKSI JA TYÖRYHMÄN JATKOTOIMEPIDE-EHDOTUKSET

Tämän työryhmän tehtävänä on ollut osana LAPE-muutosohjelmaa pohtia laaja-alaisesti eri toimijoiden kesken laadittavan yhteisen suunnitelman mahdollisuuksia edistää ja tukea lasten, nuorten ja perheiden yhteneväistä ja lapsi- ja perhelähtöistä palvelukokonaisuutta ja asioiden hoitoa. Työryhmän työskentely sujui hyvin ja työryhmä oli hyvin yhteistyökykyinen ja -haluinen.

Työryhmän lyhyt toimikausi erityisesti asian laajuuteen nähden asetti työlle kuitenkin myös haasteita. Moniammatillinen yhteistyö on ensinnäkin aiheena hyvin laaja ja moniulotteinen. Myöskään huomion kohdistaminen puhtaasti yhteistyön tiedonhallinnallisiin kysymyksiin ei ollut aina helppoa tai edes tarkoituksenmukaista. Työryhmä haluaakin painottaa, että lapsen, nuoren ja perheen aiempaa kokonaisvaltaisempi ja lapsi- ja perhelähtöisempi auttaminen ja tukeminen ovat paljolti riippuvaisia myös yleiseen toimintakulttuuriin ja resurssointiin liittyvistä kysymyksistä.

Työryhmän näkemyksen mukaan laaja-alaisesti ja moniammatillisesti yhdessä lapsen, nuoren ja perheen kanssa laadittu yhteinen suunnitelma johtaa lapsen, nuoren ja perheen näkökulmasta toimivamman ja laadukkaamman avun ja tuen saamiseen. Parhaat mahdollisuudet tällä on silloin, kun toiminta perustuu lapsen, nuoren ja perheen omaan haluun ja kiinnostukseen. Työryhmä esittääkin yhteisen suunnitelman laatimisen perustuvan aina lapsen, nuoren ja perheen vapaaehtoisuuteen. Tämä voi usein luonnollisesti edellyttää motivointia ja kannustusta lapsen, nuoren ja perheen kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta.

Lisäksi työryhmän esittämä malli perustuu vahvasti ajatukseen lapsen, nuoren ja perheen tiedollisesta itsemääräämisoikeudesta. Työryhmä painottaa, että tämä edellyttää kuitenkin aina lapsen, nuoren ja perheen riittävää informointia tietojensa käsittelystä sekä tiedon käsittelyn periaatteista. Työryhmä on lisäksi halunnut luoda mallin, joka mahdollistaa myös viranomais-toimijoiden ulkopuolisten tahojen, kuten kolmannen sektorin palvelujen edustajien ja tukihenkilöiden, osallistumisen suunnitelman laatimiseen ja käsittelyyn tilanteissa, joissa lapsi, nuori ja perhe sitä itse toivoo.

Työryhmän näkemyksen mukaan yhteisen suunnitelman mahdollistama tietojärjestelmä olisi perusteltua toteuttaa siten, että henkilö hallinnoisi itse sen käyttöoikeuksia ja hyväksyisi valitsemansa henkilöt sen käyttäjiksi. Yhteisen suunnitelman rakenteen ja tietosisältöjen osalta työryhmä esittää kevyttä ja joustavaa mallia, joka on muokattavissa kunkin lapsen, nuoren ja perheen yksilöllisistä tarpeista käsin.

Yhteisen suunnitelman toteutusta varten olisi tarkoituksenmukaista toteuttaa valtakunnallinen monialainen sähköinen palvelu. Palvelun ylläpitäjän selvittäminen jää jatkotyöhön, mutta työryhmän näkemyksen mukaan hallinnoijan tulee olla luotettava, julkinen toimija, jolla on kyky toteuttaa ja ylläpitää tämänlaajuinen tietojärjestelmä sekä täyttää tiedonhallintaa koskevan lainsäädännön velvoitteet.

Työryhmä rajasi työskentelyajan niukkuuden vuoksi työnsä ulkopuolelle toimialakohtaisen tietojen vaihtoa koskevan lainsäädännön tarkastelun, mutta asia nousi työryhmän keskusteluisa jatkuvasti esiin. On ilmeistä, että käytännön toimijoilla on suuri tarve henkilötietojen käsittelyä koskevalle kattavalle koulutukselle ja ohjeistukselle. Tämän lisäksi tarvetta on selvästi myös lainsäädännön selkiyttämiseksi sekä tämänhetkistä kokonaisvaltaisemmalle tarkastelemiselle. Työryhmä pitää myös tärkeänä, että yhteisen suunnitelmapalvelun lisäksi eri ammattiryhmien käyttämien tietojärjestelmien välistä tietojen vaihtoa helpottavia sähköisiä ratkaisuja kehitettäisiin tehokkaasti muun muassa Suomi.fi -palveluväylää hyödyntämällä.

Kuten raportin alussa mainitaan, ei työryhmä ota nimenomaisesti kantaa siihen, kenelle ja missä tilanteissa yhteinen suunnitelma tulisi laatia. Esiitetty malli on sen sijaan luotu siten

joustavaksi, että se on hyödynnettävissä hyvin erilaisissa tilanteissa. On kuitenkin selvää, että yhteisen suunnitelman tehokas hyödyntäminen käytännössä edellyttää ohjeistusta sen käytöstä. Mallin kehittämisen yhteydessä tulisi laatia ohjeistus, johon tulisi sisällyttää myös pohdintaa ja opastusta siitä, millaisissa tilanteissa yhteisen suunnitelman laatiminen olisi hyödyllistä.

Yksi tärkeä työryhmän lyhyestä toimikaudesta johtuen tarkemman pohdinnan ulkopuolelle jäänyt kysymys oli lapsen ja hänen huoltajiensa tahdonilmausten ja suostumusten keskinäinen suhde sekä käytännön moninaisten perhekuvioiden mukanaan tuomat kysymykset. Myös nämä ovat seikkoja, jotka on syytä huomioida jatkotyössä.

Työryhmä esittää työnsä perusteella seuraavia jatkotoimenpiteitä:

1. Laaditaan yhteisen suunnitelman toimintamalli, jossa pohditaan missä yksilöllisissä tilanteissa yhteisestä suunnitelmasta olisi lapselle, nuorelle ja perheelle hyötyä, erilaisia tapoja yhteisen suunnitelman syntymiselle, miten suunnitelmasta vastuussa oleva taho määräytyy, mitkä toimialat ovat mukana suunnitelmassa sekä mitä asioita suunnitelmaan ja asiakkuuskoosteeseen suositellaan kirjattavaksi. Tässä yhteydessä arvioidaan mallin toteuttamiskelpoisuus perusoikeudellisesta näkökulmasta ja selvitetään myös lainsäädännöllisten muutosten tarve.
2. Toteutetaan esiselvitys yhteisen suunnitelman tietojärjestelmän tarkemmista toiminnallisista vaatimuksista, teknisistä reunaehdoista ja vaiheistuksesta sekä arvioidaan vaihtoehdot järjestelmätoteutuksen vastuutahoksi. Lisäksi esiselvityksessä tulisi arvioida järjestelmän toteutuksen ja käyttöönoton investointi- ja käyttökustannukset.

Kaksi ensimmäistä toimenpidettä on yhteensovitettava keskenään.

3. Edistetään moniammatillisen yhteistyön tiedonhallintaan liittyvää osaamista. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos on laatinut tähän kokonaisuuteen oppaan ja verkkokoulutuksen, jota on tarkoitus levittää LAPE-muutosohjelman aikana. Tietosuojaan liittyvä osaaminen tulisi saattaa myös laajemmin osaksi ammattilaisten perustaitoja sekä ammattihenkilöiden perus- ja täydennyskoulutusta.
4. Arvioidaan ja tarvittaessa selkiytetään sekä yhdenmukaistetaan lapsille, nuorille ja perheille palveluita tarjoavien viranomaisten tiedonsaantioikeuksiin liittyvää lainsäädäntöä moniammatillisen yhteistyön kannalta. Henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö joudutaan sovittamaan yhteen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaiseen oikeuteen henkilötietojen suojaan. Tämä tarjoaa mahdollisuuden tarkastella henkilötietojen käsittelyä myös moniammatillisen yhteistyön kannalta.

LIITE 1 KESKEINEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYÄ KOSKEVA NYKYLAINSÄÄDÄNTÖ (TYÖRYHMÄN HALLINNONALAT)

Kaikkia hallinnonaloja koskevat yleislait

- *henkilötietolaki (523/1999)*
- *laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)*

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

<i>Varhaiskasvatuslaki (36/1973)</i>	<p>13a §: Viittaus sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin</p> <p>16 §: Viittaus lakiin yksityisistä sosiaalipalveluista (lain 5 luku sääntelee yksityisten palvelujenantajien rekisteriä)</p>
<i>Perusopetuslaki (628/1998)</i>	<p>31 a §: Viittaus oppilashuollon osalta oppilas- ja opiskelija-huoltolakiin</p> <p>40 §: Henkilötietojen salassapito ja käsittely (tietojen luovutus, salassa pidettävien tietojen pyytäminen suostumuksen perusteella)</p> <p>41 §: Tietojensaantioikeus (edellytykset)</p> <p>41a §: Tiedonsiirto teknistä käyttöyhteyttä hyväksikäyttäen (käsittelytoimet ja -menettelyt, turvallisuus)</p> <p>46 §: Henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa ja suoritettuja opintoja koskevien tietojen siirtovelvollisuus uudelle opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle opiskelijan siirtyessä toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjälle</p>
<i>Lukiolaki (629/1998)</i>	<p>32 §: Salassapito (tietojen luovutus, säännöksen nojalla saadaan käsitellä esim. arkaluonteisia oppilaan terveydentilaa koskevia tietoja).</p> <p>33 §: Tietojensaantioikeus (koulutuksen järjestäjän oikeus saada ja toimittaa koulutuksen suunnittelun ja järjestämisen edellyttämät tilastotiedot ja muut vastaavat tiedot)</p> <p>33a §: Tiedonsiirto teknistä käyttöyhteyttä hyväksikäyttäen</p>

- Laki ammatilliseksi koulutuksesta (voimaan 1.1.2018)* 11 luku: Tietojen käsittely ja luovuttaminen (arkaluontoisten tietojen käsittely, julkisuus ja tietojensaantioikeus, tietojensaantioikeus opiskelijaa koskevissa asioissa ja tiedonsaanti teknistä käyttöyhteyttä hyväksikäyttäen)
- Ammatillisen koulutun osalta keskeisiä ovat lisäksi SORA-lainsäädäntöön sisältyvät säännökset arkaluonteisten tietojen käsittelystä.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)* 1 §: Laissa säädetään perusopetuslaissa tarkoitetussa opetuksessa olevan oppilaan sekä lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitetussa koulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhuoltoon
- 18 §: Opiskelijan ja hänen laillisen edustajansa asema opiskeluhuollossa (alaikäisen oikeus painavasta syystä kieltää itseään koskevien salassa pidettävien opiskeluhuollon tietojen antaminen huoltajalle, jollei se ole selvästi hänen etunsa vastaista)
- 19 §: Yksittäistä opiskelijaa koskevan opiskeluhuoltoasian käsittely (Käsittely monialaisessa asiantuntijaryhmässä opiskelijan tai hänen huoltajansa suostumuksella. Yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua opiskeluhuollon yhteistyötahoja taikka opiskelijan läheisiä. Monialaisen asiantuntijaryhmän jäsenien oikeus pyytää neuvoa asiantuntijoilta ja ilmaista heille siinä tarkoituksessa salassa pidettäviä tietoja julkisuuslaki 26.3 §:n mukaisesti)
- 20 §: Opiskeluhuollon kertomukset (Terveystieteiden ammattihenkilön opiskelijan yksilötapaamisia koskevat kirjaukset tehdään potilasasiakirjoihin, joihin soveltuu laki potilaan asemasta ja oikeuksista. Kuraattorille yksilötapaamisissa kertyvien asiakastietojen kirjaus asiakaskertomukseen, johon soveltuu laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Opiskeluhuollon monialaisen asiantuntijaryhmän kirjaukset ryhmän toimintatavoitteiden kannalta välttämättömistä opiskelijaa koskevista tiedoista opiskeluhuoltokertomukseen. Kertomuksen tietojen luovuttamisesta sivulliselle tehtävä asiakirjaan merkintä.)
- 21 §: Opiskeluhuollon rekisterit (Monialaisessa opiskeluhuollossa laadittavien opiskeluhuoltokertomusten tallentaminen koulutuksen järjestäjän ylläpitämään opiskeluhuolto-rekisteriin. Potilasasiakirjojen tallentaminen potilasrekiste-

riin ja kuraattorin asiakaskertomusten kuraattorin asiakasrekisteriin. Rekisterinpitäjänä palvelun järjestänyt kunnan toimielin tai koulutuksen järjestäjä. Koulutuksen järjestäjän pitämille rekistereille nimettävä vastuuhenkilö, joka päättää rekisteritietojen luovuttamisesta. Tietoja voidaan luovuttaa tietoon oikeutetulle teknisen käyttöyhteyden avulla, jos tietojen suojauksesta huolehditaan asianmukaisesti.)

22 §: Opiskeluhoiltorekisteriin sisältyvien tietojen salassapito (Salassa pidettäviä julkisuuslain 24 §:n mukaisesti. Tietojen luovutus sivulliselle oppilaan tai tämän laillisen edustajan kirjallisella, yksilöidyllä suostumuksella tai tiedon luovuttamiseen oikeuttavan lain säännöksen nojalla.)

23 §: Oikeus poiketa salassapitovelvoitteista (Poikkeaminen mahdollista julkisuuslain 7 luvun mukaisesti, ellei toisin säädetä. Yksilökohtaisen opiskeluhoiltoon osallistujien oikeus salassapidon estämättä saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä opiskeluhoilosta vastaavalle viranomaiselle yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot. Opiskeluhoillon jatkuvuuden kannalta tarpeelliset tiedot voidaan opiskelijan tai huoltajan suostumuksella siirtää opiskelijan uuteen kouluun. Salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille, jos on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.)

Laki Helsingin eurooppalaisesta koulusta (1463/2007)

25 §: Menettely kurinpitoasiassa (kirjallinen päätös ja toimenpiteiden kirjaaminen)

41 §: Salassapito (opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämien välttämättömien tietojen luovutus salassapidon estämättä)

Nuorisolaki (1285/2016)

11 §: Tietojen luovuttaminen etsivälle nuorisotyölle (tietojen luovuttamisen edellytyksenä nuoren suostumus, jollei nuorisolaissa tai muualla toisin säädetä)

12 §: Nuorten tietojen käsittely etsivässä nuorisotyössä

14 §: Nuoren tietojen käsittely nuorten työpajatoiminnassa (mm. tietojen luovutus)

28 §: Omaaloitteinen ilmoitusoikeus

Opintotukilaki (65/1994)

41 §: Opiskelijan ilmoitusvelvollisuus (tarvittavien tietojen ilmoittaminen Kelalle ja opintotukilautakunnalle)

41 a-d §:t: Tietojen saaminen pyynnöstä ja tietojensaantioikeus (Kela), opintotukilautakuntien tietojensaantioikeus, tietojen luovuttaminen (Kela)

42 §: Tietojen käyttö (tietojen käsittely Kelan muiden etuuskohdalla ja tietojen luovutus ei-tunnisteellisena tilastointiin)

43 §: Tekninen käyttöyhteys (asianmukainen tietojen suojaus)

43a §: Tietojen oma-aloitteinen luovuttaminen (tietojen luovuttaminen sosiaaliturvan väärinkäytön ehkäisemiseksi, ei koske sosiaali- ja terveystietoja).

43b §: Ilmoitusvelvollisuus (Kelan kerrottava hakijalle etukäteen, mistä tietoja voidaan hankkia ja mihin luovuttaa)

Sisäministeriön hallinnonala

*Ulkomaalaisrekisterilaki
(1270/1997)*

Säännökset henkilötietojen keräämisestä ja tallettamisesta ulkomaalaisrekisteriin sekä siihen talletettujen tietojen käyttämisestä ja luovuttamisesta.

*Laki kansainvälistä suojelua
hakevan vastaanotosta sekä
ihmiskaupan uhrin tunnistami-
sesta ja auttamisesta
(746/2011)*

6 luku: Rekisterit (sisältää säännökset mm. tietojen luovuttamisesta ja tiedonsaantioikeudesta rekisteristä)

*Laki säilöön otettujen ulko-
maalaisten kohtelusta ja säi-
lönottoyksiköstä (116/2002)*

5a luku: Rekisterit (sisältää säännökset mm. tietojen luovuttamisesta ja tiedonsaantioikeudesta rekisteristä)

*Laki kotoutumisen edistämise-
stä (1386/2010)*

87 §: Tiedonsaantioikeus

8 luku: Rekisterisäännökset

Poliisilaki (872/2011)

4 luku: Tiedonsaantioikeudet

*Laki henkilötietojen käsittelys-
tä poliisitoimessa (761/2003)*

Lakia sovelletaan poliisilain 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen

automaattiseen käsittelyyn ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa.

Sääntelyä lisäksi monissa muissa laeissa (esimerkiksi laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (633/2010))

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)

Erityisesti 11–22 §:t: tietojen antaminen asiakkaalle tai hänen edustajalleen, asiakkaan ja hänen edustajansa tietojen antovelvollisuus, informointi tietojen käsittelystä, asiakirjasalaisuus, vaitiolovelvollisuus ja hyväksikäyttökielto, suostumus tietojen antamiseen, salassa pidettävien tietojen antaminen asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi, salassapidettävien tietojen antaminen asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa, vaitiolovelvollisuudesta poikkeaminen ja sen lakkaaminen, velvollisuus antaa sosiaalihuollon viranomaiselle salassapidettäviä tietoja, tietojen luovuttaminen teknisen käyttöyhteyden avulla ja sosiaalihuollon viranomaisen oikeus saada virka-apua.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992)

4a §: Tutkimusta, hoitoa tai lääkinnällistä kuntoutusta koskeva suunnitelma

12 §: Potilasasiakirjat ja hoitoon liittyvä muu materiaali

13 §: Potilasasiakirjoihin sisältyvien tietojen salassapito

Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015)

Laissa säädetään asiakastietojen kirjaamisesta ja siihen liittyvistä velvoitteista sosiaalihuollossa. Lakia sovelletaan sosiaalihuollon henkilötietolaissa tarkoitettujen asiakastietojen käsittelyyn sekä julkisessa että yksityisessä sosiaalihuollossa.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista (298/2009)

Asetusta sovelletaan potilaan hoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa käytettävien asiakirjojen laatimiseen sekä niiden ja muun hoitoon liittyvän materiaalin säilyttämiseen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen säh-

Laissa säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä. Lakia sovelletaan julkisten ja

<i>köisestä käsittelystä (asiakas-tietolaki) (159/2007)</i>	yksityisten sosiaalihuollon ja terveydenhuollon palvelujen antajien järjestäessä taikka toteuttaessa sosiaalihuoltoa tai terveydenhuoltoa.
<i>Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)</i>	35 §: Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi 40 §: Ilmoitus muulle viranomaiselle asiakkaan tuen tarpeesta
<i>Lastensuojelulaki (417/2007)</i>	25: Ilmoitusvelvollisuus sosiaalihuollolle ja poliisille. 25a-25d §:t: Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi, rekisterin pitäminen, ennakollinen lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluviranomaisen ilmoitusvelvollisuus. 41 §: Oikeus saada lausunto huostaanoton valmistelua varten.
<i>Laki lapseen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikkoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008)</i>	4 §: Tutkimusyksikön oikeus saada ja antaa tietoja.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

<i>Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012)</i>	13 luku: Työ- ja elinkeinotoimiston asiakastietojärjestelmä (säännökset koskien rekisterinpitäjää, rekisterikohtaisia tietoja, tietojen tallettamista, poistamista ja arkistointia, käyttöoikeuden myöntämistä ja salassa pidettävien henkilötietojen luovuttamista eräissä tilanteissa sekä suostumusta tietojen luovuttamisesta työnantajalle)
<i>Laki työllistymistä edistävistä monialaisesta yhteispalvelusta (1369/2014)</i>	4 §: Monialaisen työllistymissuunnitelman laatiminen, seuranta ja tarkistaminen 9 §: Yhteiseen käyttöön talletettavat työtöntä koskevat tiedot ja niiden käsittely 10 §: Työtöntä koskevien tietojen tallettaminen monialaiseen yhteispalveluun osallistuvan viranomaisen rekisteriin 11 §: Salassa pidettävien tietojen saaminen palvelun järjes-

tämistä varten

Kansaneläkelaitosta koskeva sääntely

<i>Kansaneläkelaki (568/2007)</i>	13 luku: Tietojen saaminen, luovuttaminen ja salassapito
<i>Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutus- ja kuntoutusrahaetuksista (566/2005)</i>	7 luku: Tietosuoja koskevat säännökset
<i>Laki takuueläkkeestä (703/2003)</i>	32 §: Takuueläkettä koskevat menettelysäännökset
<i>Laki toimeentulotuesta (1412/1997)</i>	3 luku: Menettely toimeentulotukiasioissa
<i>Laki vammaisetuksista (570/2007)</i>	5 luku: Tietojen saaminen, luovuttaminen ja salassapito
<i>Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista (133/2010)</i>	5 luku: Tietojen saaminen ja luovuttaminen
<i>Sairausvakuutuslaki 1224/2004</i>	19 luku: Tietojen saamista ja luovuttamista koskevat säännökset

LIITE 2 ERI TOIMIALOILLA LAADITTAVAT YKSILÖKOHTAISET SUUNNITELMAT

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

<i>Varhaiskasvatustilaki</i>	7 a §: Henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma
<i>Perusopetuslaki</i>	16a §: Tehostettuun tukeen liittyvä oppimissuunnitelma
	17a §: Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS)
	36a §: Henkilökohtainen suunnitelma erotetun oppilaan opetuksen järjestämisestä
	46 §: Aikuisten perusopetuksessa opiskelijalle laadittava henkilökohtainen opiskelusuunnitelma
	Lisäksi edettäessä oman opinto-ohjelman mukaan vuosiluokkiin sitomattomasti laaditaan oma opinto-ohjelma
<i>Laki ammatillisesta koulutuksesta (voimaan 1.1.2018)</i>	44 §: Henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma
<i>Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki</i>	20 §: Yksilökohtaisen opiskeluhuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot kuten opiskelijan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma kirjataan opiskeluhuollon kertomuksiin
<i>Nuorisolaki</i>	13 §: Nuorten työpajatoiminta: I momentissa mainitaan nuorten työpajalla tehtävä henkilökohtainen valmennussuunnitelma

Sisäministeriön hallinnonala

<i>Kansainvälistä suojelua saavien vastaanotto ja ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja auttaminen</i>	Aikuisille ja perheille tarpeen mukaan laadittava asiakassuunnitelma
	Ilman huoltajaa olevalle lapselle tehtävä asiakassuunnitelma ja hoito- ja kasvatussuunnitelma
	Ihmiskaupan uhrille laadittava asiakassuunnitelma

Työ- ja opintotoimintasuunnitelma

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

<i>Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)</i>	39 §: Asiakassuunnitelma tai muu vastaava suunnitelma
<i>Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettu laki</i>	7 §: Palvelu- ja hoitosuunnitelma
<i>Terveydenhuoltolaki (1326/2010)</i>	24 §: Hoito- ja kuntoutussuunnitelma 25 §: Kotisairaanhoidon hoito- ja palvelusuunnitelma 29 §: Lääkinnällinen yksilöllinen kuntoutussuunnitelma
<i>Potilaan asemasta ja oikeuksista annettu laki</i>	4a §: Tutkimusta, hoitoa tai lääikinnällistä kuntoutusta koskeva suunnitelma
<i>Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta</i>	6 §: Yksilöllinen hyvinvointi- ja terveysuunnitelma (terveystarkastuksen yhteydessä) 8 §: Henkilökohtainen terveysuunnitelma (suun terveydenhuolto)
<i>Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettu laki (980/2012)</i>	16 §: Palvelusuunnitelma
<i>Lastensuojelulaki (417/2007)</i>	30 §: Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehtävä asiakassuunnitelma sekä sitä tarvittaessa täydentävä erillinen hoito- ja kasvatussuunnitelma
<i>Päihdehuoltoasetus (653/1986)</i>	2 §: Päihdehuollon tarpeen arvioimiseksi ja hoidon saannin turvaamiseksi laadittava kuntoutussuunnitelma
<i>Omaishoidon tuesta (937/2005) annettu laki</i>	7 §: Omaishoidon tuen hoito- ja palvelusuunnitelma
<i>Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)</i>	3a §: Vammaisen henkilön palvelusuunnitelma

Kehitysvammaisten erityishuollosta (988/1977) annettu asetus 4 §: Erityishuollossa olevan henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelma

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Julkisesta työvoima- ja yritys- palvelusta annettu laki 2 luku 6 §: Työttömälle ja muutosturvan piiriin kuuluvalle työnhakijalle laadittava työllistymissuunnitelma

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 4 §: Monialaisen työllistymissuunnitelman laatiminen, seuranta ja tarkistaminen

Kuntouttavasta työtoiminnasta annettu laki (189/2001) 5 §: Aktivointisuunnitelma

Kotoutumisen edistämisestä annettu laki (1386/2010) 11 §: Maahanmuuttajalle laadittava kotouttamissuunnitelma

15 §: Alaikäisen maahanmuuttajan kotouttamissuunnitelma

16 §: Perheen kotouttamissuunnitelma

LIITE 3 KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN TIEDONHALLINNAN TOIMINNALLISISTA TARPEISTA

EKSOTEN PERHEPALVELUJEN MONIAMMATILLINEN TIIMI JA YHTEISEN TYÖN SOPIMUS

Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden Eksoten perhepalveluissa kehitetyssä toimintamallissa lapsen tai nuoren asia käsitellään tarvittaessa perhepalveluiden moniammatillisessa työryhmässä, joka koostuu lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalveluiden, kehityksellisten palveluiden, lapsiperheiden peruspalveluiden, perheoikeudellisten palveluiden sekä lastensuojelun ja lastenneurologian edustajista. Moniammatillinen työskentely käynnistyy lapsen, nuoren ja perheen laatimalla yhteistyöluomakkeella. Työryhmässä käsitellään lapsen, nuoren ja perheen luvalla yhteistyöluomakkeeseen kirjatut asiat sekä jaetaan työryhmälle tutkimuksen tai hoidon suunnittelemisen kannalta oleelliset aiemmat tiedot.

Huoltajilla ja nuorella on oikeus kieltää asiansa käsittely moniammatillisessa tiimissä, jättää jokin taho tai työryhmä tiedon välityksen ulkopuolelle tai rajata osa aiemmista heitä koskevista tiedoista pois käsittelystä. Toimintamalli on ollut käytössä Eksotessa noin viiden vuoden ajan, minä aikana ainoastaan muutama perhe ei ole halunnut, että heidän asiassaan täytetään yhteistyöluomaketta tai he ovat rajanneet aiempien tietojensa jakamista.

Perhepalveluiden moniammatillisessa työryhmässä sekä myös muissa erilaisissa verkostokokouksissa on käytössä yhteisen työn sopimus. Sopimus voidaan muokata erilaisten kokoonpanojen tarpeisiin sopiviksi, mutta perusideana on, että se sisältää vähintään yhteenvedon verkostokokouksessa sovitusta asioista. Muistio jaetaan kokouksen jälkeen kaikille kokoukseen osallistujille, myös perheelle. Työntekijät kirjaavat omiin tietojärjestelmiinsä tarpeellisen tiedon kokouksen asioista, mutta itse sopimusta ei välttämättä säilytetä tai arkistoida. Tarvetta yhteiselle tallennuspaikalle olisikin.

Yhteisen työn sopimukseen sisältyy keskeisenä ajatus työn suunnitelmallisesta jäsentämisestä yhdessä perheen ja työntekijöiden kesken. Sopimukseen kirjataan myös ne asiat, joita lapsi tai nuori voi tehdä itse tai tuetusti asiansa auttamiseksi sekä vanhempien ja muiden läheisten tukiteot. Sopimuksen oleellisena osana ovat lisäksi kirjaukset siitä, milloin ja millä kokoonpanolla lapsen tai nuoren tilannetta arvioidaan uudelleen. Lapsilta, nuorilta ja perheiltä on saatu yhteisen työn sopimuksen käytöstä hyvää palautetta, sillä aiemmin heille ei useinkaan jaettu kokouksesta tai siinä sovitusta asioista yhteenvedoa tai muistiota. Myös työntekijöiden näkökulmasta asioiden selkeyttäminen yhteisen työn sopimuksen avulla on ollut myönteistä.

HÄMEENLINNAN LAADUKKAAN YHTEISTYÖN PROSESSI

Hämeenlinnassa on pyritty selkeyttämään lasten, nuorten ja perheiden parissa tehtävää monialaista yhteistyötä kuvaamalla laadukkaan yhteistyön prosessi. Prosessi etenee yhdessä asiakkaan kanssa asian vireille tulosta tilanteen arviointiin, yhteisen suunnitelman tekemiseen, itse työskentelyyn ja prosessin arviointiin sekä lopulta työskentelyn päättämiseen ja tarvittavaan seurantaan. Asioiden vireille tulo tapahtuu lapsiperheiden palveluihin luodun keskitetyn palvelutarpeen arvioinnin kautta. Arvioinnin pohjalta lapselle, nuorelle ja perheelle laaditaan yhteinen suunnitelma ja heidät ohjataan eri palveluihin. Tässä vaiheessa työntekijät myös kokoontuvat yhteen sopimaan yhteistyöstä ja tarvittavasta työnjaosta.

Yhteistyön tietojen hallintaa on kehitetty siten, että kaikki palvelutarpeen arviointivaiheessa kertyneet tiedot kirjataan samaan tietojärjestelmäkohtaan, johon muilla lapsiperheiden palveluiden työntekijöillä on katseluoikeudet. Tämä helpottaa palveluiden käynnistämistä, sillä eri palveluissa saadaan käyttöön perhettä koskeva arviointivaiheen tieto ja suunnitelma. Usein tässä vaiheessa työntekijät myös vaihtuvat.

Työskentelyn alettua eri palveluissa tekee kukin työntekijä lasta, nuorta ja perhettä koskevat kirjaukset omaan tietojärjestelmäänsä, johon toisten palveluiden työntekijöillä ei välttämättä ole pääsyä. Tämä on ongelmallista, sillä lapsen, nuoren ja perheiden elämä sujuu harvoin siten, kuin alkuperäisessä suunnitelmassa on suunniteltu. Työntekijöiden voi olla vaikea pysyä muutoksissa ajan tasalla. Toimijat pyrkivät päivittämään tilannetta toisilleen, mutta käytännön kiire ja suuret asiakasmäärät eivät mahdollista tätä tarpeeksi. Lasta, nuorta ja perhettä taas kuormittaa ymmärrettävästi se, että heidän pitää kertoa tilanteestaan ja siihen tullessa muutoksista useaan kertaan eri työntekijöille.

Kuntakokeilussa ideana oli, että myös yhteisen suunnitelman jälkeisessä työskentelyssä kirjaukset tehtiin yhteiseen kirjaamispohjaan, josta eri työntekijät näkivät toistensa kirjaukset. Lisäksi kuntakokeilussa haluttiin vahvistaa lapsen, nuoren ja perheen omaa osallisuutta siten, että he sekä näkivät ammattilaisten kirjaukset että pystyivät itse kirjaamaan omia näkemyksiään asioihin ja kertomaan tilanteestaan tapahtuneista muutoksista. Tämän havaittiin kuitenkin kokeilussa olevan asiakkaalle vierasta. Heille tuntui riittävän työntekijöiden kanssa käydyt keskustelut, eikä heitä saatu motivoitua tekemään omia kirjauksia. Positiivista on, että myös tällä hetkellä henkilöt voivat lukea omia tekstejään terveydenhuollon järjestelmistä ja että tämä on mahdollistumassa pian myös sosiaalihuollossa.

Tällä hetkellä Hämeenlinnassa kehitetään oma-/vastuutyöntekijän roolia ja toimintaa. Erityisesti monitarpeisissa perheissä lapsi, nuori ja perhe voivat olla hyvin useiden palvelujen piirissä ja tarve työskentelyn tavoitteiden, niissä edistymisen ja aikataulujen koordinoinnille on selkeä. Omatyöntekijän roolin hahmottamisessa vaikeuksia aiheuttaa se, ettei omatyöntekijä näe lasta, nuorta ja perheitä koskevia muissa palveluissa tehtyjä kirjauksia. Tilannetta on yritetty helpottaa lisäämällä eräiden työntekijäryhmien (esimerkiksi lapsiperheiden sosiaalityön ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden) katseluoikeuksia tietoihin, mutta useissa tilanteissa omatyöntekijä on joku muu verkoston työntekijä. Jatkossa perheen kanssa työskentelee yhä useammin myös järjestön tai yksityisen palveluntuottajan työntekijä, jonka hallitseman tiedon saaminen yhteiseen käyttöön on vieläkin haastavampaa eri käytössä olevista tietojärjestelmistä johtuen.

KUOPION KAUPUNGIN KOKEMUKSIA KUNTAKOKEILUSTA

Kuopiossa pilotoitiin osana valtiovarainministeriön kuntakokeiluja hyvinvoinnin integroitua toimintamallia 16–29 -vuotiaille nuorille. Kyseessä oli digitaalinen ja monialainen asiakas-keskeinen palveluintegraatio, jossa tiedon jakamista kokeiltiin kolmella keskeisellä elementillä: palvelusuunnitelmien yhdistämisellä sähköisellä alustalla, nuoren elämänhallinnan itsearviointikyselyllä (3x10D-kysely) sekä vastuutyöntekijätoiminnalla. Kokeilun keskeisimmät hyödyt olivat ammatillaisia yhdistävän monialaisen asiakastyön tehokkaan toimintamallin kehittyminen, asiakkaan asioinnin ja palvelupolun nopeutuminen sekä tiedonkulun prosessin suoraviivaistuminen.

Kokeilun keskiössä oli yhteiselle sähköiselle alustalle laadittu nuoren henkilökohtainen hyvinvointisuunnitelma, joka kokosi eri hallinnonalojen palvelusuunnitelmat konkreettisesti yhteen yhdeksi kokonaisuudeksi. Palvelusuunnitelmien yhdistelmään koottiin sellaiset ydinasiat kuten työn tavoitteet, keinot, aikataulut ja seuranta, nuoren nykytilanteen tiivis kuvaus sekä tieto siitä, kuka toimii nuorelle nimettynä vastuutyöntekijänä. Mobiililaitteelle skaalautuva suunnitelma toteutettiin soveltaen THL:n terveys- ja hoitorakennetta ja se kulki nuoren mukana missä tahansa hän asioikin. Vastaavaa organisaatorajat ylittävää teknologiaa ei ole saatavilla, joten tuote on verkostotyökaluna merkittävä. Kuopiossa kokeiltu ollut versio on kuitenkin vielä jokseenkin kehittymätön palvelemaan suurempia massoja.

Palvelusuunnitelma oli kokeilussa lähtökohtaisesti nuoren oma/omistama. Asiakasomistajana toimiminen omassa yhdistetyssä palvelusuunnitelmassa vahvisti nuoren osallisuutta sitoen samalla ammatillaiset yhteistoimintaan. Viestintä yhteisellä sähköisellä alustalla asiakkaan ja ammattilaisten välillä oli lähes reaaliaikaista. Yhteinen sähköinen alusta loi mahdollisuuden tehdä suunnitelmaan nopeasti ja vaivattomasti tarvittavat tarkennukset ja muutokset. Tieto myös välittyi tätä kautta kaikille asianosaisille toimijoille ja erityisesti asiakas oli aina tietoinen ja osallinen laadituissa suunnitelmissa.

Kokeiluun liitettiin nuoren elämänhallinnan itsearviointimittaristo (3X10D), jossa nuoren elämäntilanne arvioitiin kokonaisuutena (mm. nuoren itsetunto, opiskelu/työ, perhe, tyytyväisyys elämään, terveys, itsensä kehittäminen, raha-asiat, ystävät, asuminen jne.). Itsearviointi antoi ammatillisille asiakkaan tilanteesta kokonaisvaltaista tietoa, jota kunkin organisaation erillisistä palvelusuunnitelmista olisi kömpelöä muodostaa. Ammatillaisen arvioon perustuva nykykäytäntö taas passivoi, ja nuoren motivointi ja sitoutuminen voi olla heikkoa. Kokeilun keskeisimpänä tuloksena olikin asiakasvaikuttavuus; asiakkaan polku palvelujärjestelmässä sujui nopeammin ja hänen kykynsä selviytyä vahvistui. Tällä on vaikutusta myös kokonais-kustannuksiin.

Nuorella on usein monta pääasiallista palvelua kuten esimerkiksi aikuissosiaalityö, päihdepalvelut, kolmannen sektorin yksilö- ja ryhmätoiminta sekä TE-toimiston palvelut. Kokeilulaki mahdollisti sen, että nuoren antaman luvan mukaisesti eri asiantuntijatahojen suunnitelmat olivat yhtenäisellä sähköisellä lomakepohjalla ja yhteisellä sähköisellä ohjelma-alustalla kaikkien nuoren asiakasprosessissa mukana olevien ammattilaisten luettavissa ja päivitettävissä. Tämä mahdollisti tuottavan ja tehokkaan työkalutuurin ja sujuvan asiakaspalvelun, koska hitaasti ja hankalasti järjesteltäviä verkostopalavereja tai ylimääräisiä kahden ammattilaisen keskinäisiä puhelinneuvotteluja ei tarvittu. Lisäksi ja ennen kaikkea, suunnitelma oli asiakkaan käytettävissä esimerkiksi hänen asioidessaan terveystalveissaan ja esitettävissä myös muilla mahdollisilla tahoilla asioidessa nuoren niin halutessa. Sovelluksen viestinnän kautta asiakas sai nopeasti viestitettyä suunnitelmassa sovittujen asioiden toteutumisesta ja vastuutyöntekijä kirjattua suunnitelmaan päivityksen tilanteen edistymisestä. Edelleen päivitetty tieto oli vaivattomasti kaikkien käytettävissä.

Kuntakokeilun ja määräaikaisen kokeilulain päätyttyä eri asiantuntijoiden suunnitelmia ei ole enää voitu yhdistää yhdeksi asiakirjaksi eli palvelusuunnitelmat ovat jälleen erilliset. Asi-

akkaan suunnitelmaa on päivitetty asiakkaan itsensä kertomana eri toimijoiden parissa, mutta näiden sisältöä ei ole jaettu asiantuntijoiden kesken. Suunnitelmat eivät enää kulje sähköisesti asiakkaan mukana, joten hän ei välttämättä ole tietoinen eri tahoilla laadituista palvelusuunnitelmista. Asiakas ei myöskään koe samassa määrin osallistuvansa palvelusuunnitelmien laadintaan. Eri palveluissa toimitaan niiden omilla ehdoilla tietämättä mahdollisista muutoksista tai ne tulevat toisten palvelujen tietoon viiveellä. Tiedon siirtyminen asiakkaan kokonaistilanteesta jää vajavaiseksi. Päällekkäisen työn tekeminen on myös lisääntynyt.

Kuopion kokeilun perusteella mobiilisuunnitelman jatkaminen edellyttäisi jopa 16 eri lain avaamisen, joten mobiilisuunnitelman kehittäminen edellyttäisi jatkossa erityistarkastelua. Kuopion kehittämistyössä huomioitiin kuitenkin, että Kanta-palveluiden kehittyessä muodostuu väylä asiakkaan lupahallinnalle. Kuopio on mukana valtakunnallisessa ODA-hankkeessa, jossa valmistaudutaan 24/7 sähköiseen rajapintaan palveluissa (ns. ODA-portaali). Hankkeessa ennakoidaan eräänlaista omahoidon palvelualustaa, jonka sähköisiä työkaluja ovat esimerkiksi sähköinen hyvinvointitarkastus, älykkäät oirearviot, sähköinen hyvinvoinnin arvio, sähköinen hyvinvointisuunnitelma. Ajatuksena on, että tulevaisuudessa asiakas hallinnoisi itse sähköisiä työkaluja.

Yhteenvedona keskeisimmät muutokset kuntakokeilujen päätyttyä:

1. Palvelusuunnitelmat ovat jälleen erilliset eikä niitä ole yhdistetty/yhteensovitettu

Ensimmäinen heikennys verrattuna kuntakokeilun aikaan on, että asiakkaalle laaditaan jälleen monta palvelusuunnitelmaa, jotka kukin asiantuntijataho tallettaa omaan tietojärjestelmäänsä. Kokeiluun osallistuneille nuorille oli laadittu suunnitelmia vähintään kolmella, joillakin jopa viidellä eri taholla. Kuntakokeilulain päätyttyä kenenkään ammattilaisen tai organisaation vastuulla ei ole yhdistellä palvelusuunnitelmia tai koota niitä yhteiseksi suunnitelmaksi.

Myös eri asiantuntijatahojen palvelusuunnitelmien kytkeminen osaksi työskentelyä on kuntakokeilulain päätyttyä kömpelöä ja ylläpitää tehotonta työskentelyä, koska eri tahojen suunnitelmia joudutaan kopioimaan ja selaamaan sekä tarvittavilta osin sovittamaan osaksi kunkin toimijan omaa suunnitelmaa eli käytännössä kirjaamaan asiat uudelleen. Koska yhteistä sähköistä suunnitelma-alustaa ei ole käytettävissä, ovat suunnitelmat (vaikka osin yhdistettyinäkin) kunkin toimijan omassa järjestelmässä eivätkä ne näy asiakkaan asioidessa muissa viranomaisissa. Suunnitelmien yhdistäminen ja päivittäminen on kunkin toimijan varassa. Asiakkaalla voi siten olla yhdistetty suunnitelma, joka on talletettu jonkin toimijan järjestelmään, mutta ei välttämättä kaikkien. Ammattilaiset tekevät myös monesti päällekkäisiä suunnitelmia, jotka ovat jopa ristiriidassa keskenään, eikä asiakkaan kokonaistilanne tule aina huomioiduksi.

Yhdessä koottua, yhdestä paikasta löytyvää suunnitelmaa ei siis enää ole. Tämä aiheuttaa väistämättä päällekkäistä työtä, eri toimijoiden tavoittelua ja lisäkirjaamisia. Suunnitelmien yhdistäminen on myös tarkoittanut paluuta ylimääräiseen kokoustamiseen, kuten verkostopalaverien/puhelinneuvottelujen järjestämiseen. Aikataulujen yhteensovittaminen pitkittää suunnitelmien yhdistämistä ja nuoren tilanteen eteneminen pitkittyy.

2. Käytössä on erilliset arviointilomakkeet

Eri ammattilaiset käyttävät omia asiakastarpeiden arviointiin liittyviä lomakkeitaan. Arviointien pohjalta laaditut suunnitelmat eivät siirry toiselle ammattilaiselle eivätkä ammattilaiset pysty hyödyntämään toistensa tekemiä arvioita tehokkaasti. Asiakkaan tilannetta arvioidaan monessa eri paikassa ja arviointityön päällekkäisyys on lisääntynyt. Erityisen huomionarviosta on, että kuntakokeilun päätyttyä asiakkaan itsearviointin osuus on vähäinen.

3. Vastuutyöntekijämalli on organisaatiokohtainen

Asiakkaille ei nimetä monialaisessa yhteistyössä säännönmukaisesti omaa vastuutyöntekijää eli suunnitelmien kokoajaa ja kokonaistilanteen hallitsijaa. Kukaan ammattilainen toimii omalta osaltaan asiakkaan vastuutyöntekijänä edustamansa palvelun osalta. Tämän seurauksena tiedon siirto ja suunnitelmien kokoaminen yhteen on vähentynyt tai niistä ei ole yhteisesti sovittu.

4. Asiakkaan kokonaisvaltaisessa arvioinnissa ei hyödynnetä mittaristoa, jolla tunnistettaisiin monialaisen tuen tarve

MONIAMMATILLINEN OHJAAMO-PALVELU

Ohjaamo on matalan kynnyksen palvelupiste, jossa nuorille tarjotaan monialaista palvelua julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimesta. Ohjaamo tukee erityisesti erilaisissa siirtymävaiheissa olevia nuoria ja edistää heidän kiinnittymistään koulutukseen ja työelämään. Nuori voi tulla Ohjaamoon pitkäaikaiseksi asiakkaaksi tai vain käymään, eli asiakastilanteet ovat hyvin monenlaisia. Myös Ohjaamon tarjoama ohjaus ja tuki voi sisältää monia eri vaiheita nuorten yksilölliset tilanteet huomioiden. Ohjaamossa voidaan tarjota esimerkiksi TE-palveluiden, sosiaalisen kuntoutuksen, terveydenhuollon tai yksityisten yritysten ja järjestöjen palveluja, joiden tavoitteena on auttaa nuoria kohti opinto- tai työllistymispolkua.

Vaikuttavan toiminnan varmistamiseksi Ohjaamoilla on sekä tarve saada nuorta koskevaa taustatietoa että tuottaa itse monialaisen työn vaikuttavuutta koskevaa luotettavaa ja yhdenmukaista tietoa. Monialaisen yhteistyön näkökulmasta keskeistä nuorta koskevaa tietoa on henkilötietojen lisäksi tieto nuoren alkutilanteesta, kokonaiskuva hänen saamistaan palveluista sekä siirtymät Ohjaamon palveluprosessin jälkeen.

Yhteisen tiedontuotannon kannalta haasteena on, etteivät eri ammattilaisten kirjaukset siirry Ohjaamoiden palveluprosesseissa ongelmitta silloinkaan, kun asiakkaalta olisi sinänsä saatu tähän suostumus. Prosesseista ei myöskään kyetä aina keräämään yhteismitallisia tietoja Ohjaamon tulosten tarkasteluun. Useat kirjaamisvelvoitteista ovat lakisääteisiä tai liittyvät rahoituksen valvontaan (esimerkiksi etsivän nuorisotyön rekisteritieto). Kun asiakastietoa seurataan ensisijaisesti toimialakohtaisesti, tieto siiloutuu ja monialaisen Ohjaamo-työn kokonaisvaltaisen tarkastelu ja arviointi hankaloituu. Tarvetta olisikin järjestelmälle, jolla moniammatillisen työn vaikuttavuus saataisiin tuotua esille ja nuoren asiakasprosessi hallintaan.

LIITE 4 ESIMERKKEJÄ YHTEISEN SUUNNITELMAN MAHDOLLISISTA KÄYTTÖTILANTEISTA

Esimerkki 1

9-vuotiaalla lapsella on silmäsairaus, jonka vuoksi hän tarvitsee erityistä tukea koulussa. Lapsella on käytössään apuvälineitä. Vanhemmat ovat hakeneet lapselle koulukyytiä, koulun iltapäiväkerhopaikkaa, henkilökohtaista avustajaa sekä KELA:n vammaistukea. Suunnitteilla on silmäleikkaus, joka voidaan kuitenkin toteuttaa vasta myöhemmin.

Vanhemmat hyväksyvät yhteisen suunnitelman käyttäjiksi:

- vammaispalveluiden omatyöntekijän
- hoitavan lääkärin
- luokanopettajan
- oppilashuoltoryhmän jäsen
- MLL:n iltapäivätoiminnan vastuuohjaajan
- lapsen henkilökohtaisen avustajan

Nykytilanne, tuen tarpeet ja yhteenveto palveluista:

Lapsen äiti:

- Lapsella on todettu etenevä silmäsairaus, jonka johdosta lapsen näkökenttä on kapea.
- Lapsen kyky havainnoida ympäristöä on heikentynyt eikä lapsi pystyy osallistumaan tavallisiin pihaleikkeihin. Näkökyky riittää kynätyöskentelyyn ja lukemiseen. Lapsi väsyä koulunympäristössä ja kärsii ajoittaisesta päänsärystä.
- Lapsi ei saa liikkua yksin liikenteessä! Liikuntatunneille osallistuminen muun ryhmän mukana lähes aina mahdotonta.
- Rajoitukset harmittavat lasta välillä ja hän saattaa myös riehaantua ja olla silloin altis onnettomuuksille. Lapsi haluaa kuulua porukkaan ja saada mahdollisimman vähän erityiskohtelua.
- Lapsella on aloittanut kesällä henkilökohtainen avustaja 5t/vko, jonka kanssa harjoitellaan mm. apuvälineiden käyttöä.
- Lapselle on haettu koulukyytiä ja iltapäiväkerhopaikkaa.

Luokanopettaja:

- Lapsi pärjää koulutehtävissä hienosti. Istuu eturivissä. Jää kouluavustajan kanssa koululle, jos luokka lähtee liikuntatunnilla pois koululta.

Vammaispalveluiden omatyöntekijä:

- Lapsella käytössä erikoislinssit. Valkoisen sauvan käyttöä harjoitellaan. Myös lukemisen apuvälineitä kokeiltu.

Oppilashuoltoryhmän jäsen:

- 29.8 pidetty keskustelu, jossa paikalla lapsi, lapsen vanhemmat, oppilashuoltoryhmän jäsen, luokanopettaja, iltapäiväkerhon vastuuohjaaja ja vammaispalveluiden omatyöntekijä. Sovittu yhteisen suunnitelman tekemisestä erityisesti lapsen iltapäivien kulusta. Yhteistä suunnitelmaa koordinoi toistaiseksi oppilashuoltoryhmän jäsen.

Yhteinen suunnitelma (kirjaajana oppilashuoltoryhmän jäsen):

- Lapsi ottaa vastaan iltapäivätoiminnan paikan. Koulukyyti hakee iltapäivätoiminnan päättyessä 15.45. Henkilökohtainen avustaja vastaanottaa lapsen kotona. Vanhemmat joutuvat täyttämään hakemukset koulukyydistä.
- Mikäli lapsi väsyä iltapäivätoiminnassa, suunnitelmaa muutetaan, siten iltapäiväkerhossa max. 2 tuntia. Tällöin myös koulukyydit ja henkilökohtaisen avustajan ajat sovitettava uudelleen.
- Sovitaan, että lapsi käy koulupsykologin luona ainakin muutaman kerran. Yritetään löytää aika, joka olisi esim. liikuntatuntien aikaan.
- Silmäleikkaus on suunnitteilla kevääseen (maaliskuu?). Leikkauksen jälkeen lapsi ei voi osallistua normaaliin koulutyöhön noin kuukauteen. Leikkauksen jälkeen perheen palvelutarve tulee arvioida uudelleen.

Esimerkki 2

13-vuotias nuori on ruvennut oireilemaan vanhempiansa avioeron takia. Perhetuttu on tavannut hänet myöhään perjantai-illalla kaupungilla humalassa ja toimittanut nuoren äidin luokse. Nuori asuu vanhemmillaan vuoroviikoin, eikä tieto aina kulje vanhempien välillä vuorovaikutusongelmien takia, vaikka molemmat ovat huolissaan lapsensa tilanteesta. Poliisille ilmoitetaan nuoren tekemästä näpistyksestä ja nuoresta tehdään lastensuojeluilmoitus. Asiasta ilmoitetaan poliisilaitoksella moniviranomaisyhteistyömalliin ankkuritoimintaan, joka ottaa asian käsittelyyn.

Ankkuritoiminnassa poliisilaitoksella: Nuori ja hänen vanhempansa tulevat poliisilaitokselle selvittämään näpistysasiaa. Samassa yhteydessä pidetään keskustelu, jossa ovat paikalla nuori, nuoren vanhemmat sekä ankkuritoiminnan työntekijät (sosiaalityöntekijä, nuorisotyöntekijä ja poliisi sekä sairaanhoitaja). Perheen luvalla sovitaan yhteisen suunnitelman tekemisestä mukaan kutsuttavien keskeisten toimijoiden kanssa, jotta nuoren tilanne saadaan palamaan takaisin hyviin uomiin.

Vanhemmat ja nuori hyväksyvät yhteisen suunnitelman käyttäjiksi:

- ankkuritoiminnan sosiaalityöntekijän
- lastensuojelun työntekijän
- luokanopettajan
- oppilashuoltoryhmän jäsenen
- nuorisotyöntekijän
- (psykiatrisen)sairaanhoitajan

Nykytilanne, tuen tarpeet ja yhteenveto palveluista:*Vanhemmat:*

- Nuori on jättänyt aiemmin mieleisiä harrastuksia nuorisotalolla väliin ja ollut koulusta pois.
- Nuori käyttää hyväkseen uutta vuoroviikkojärjestelyä monin eri tavoin, kun vanhemmat eivät voi tarkistaa keskenään jokaista yksityiskohtaa.
- Nuori on saanut epäsopivia kavereita toisen vanhemman uuden kodin läheltä.

- Nuori on tullut humalassa kotiin, ja käyttänyt päihteitä mahdollisesti useamman kerran.
- Nuori ei tottele vanhempiaan eikä keskustelut nuoren kanssa ole auttaneet.
- Vanhemmat toivoisivat, että keskeiset toimijat ottaisivat nuoren tarpeet huomioon avioeron nivelvaiheessa ja pitäisivät tavanomaista tarkemmin häntä silmällä sekä tarvittaessa ohjaisivat aktiivisesti nuorta oikeaan suuntaan.
- Perheelle etsitään palveluita tukemaan avioeron nivelvaihetta ja antamaan vanhemmille työkaluja kohdata teini-ikäinen nuori.

Psykiatrinen sairaanhoitaja:

- Nuoren päihteiden käyttöä on tarvetta selvittää tarkemmin ja tarvittaessa laatia päih-teettömyyssuunnitelma

Luokanopettaja:

- Nuoren aiempi hyvä koulumenestys on heikentynyt. Myös käytöshäiriöitä esiintyy koulussa ja nuori kiusaa muita oppilaita.
- Opettaja kiinnittää nuoreen erityistä huomioita ja tarvittaessa ohjaa nuorta tarvittaessa oikeaan suuntaan ja ilmoittaa vanhemmalle matalalla kynnyksellä seurantatiedoissa.

Nuorisotyöntekijä:

- Nuori ei käy enää harrastuksissa ja on ruvennut liikkumaan nuorisotalon lähellä oleskelevien täysikäisten nuorten kanssa, jotka käyttävät myös päihteitä.
- Nuorisotyöntekijä ohjaa nuorta nuorisotalolla takaisin hyvien harrastusten pariin pois läheiseltä alueelta vanhempien nuorten luota sekä ilmoittaa havainnoistaan vanhemmille seurantatiedoissa.

Oppilashuoltoryhmän jäsen:

- Nuoren tekemiä kiusaamisia selvitetään parhaillaan VERSO-mallilla ja edetään sen mukaisesti.

Ankkuritoiminnan sosiaalityöntekijä:

- Voi seurata tilannetta ja tarvittaessa myös toimii linkkinä poliisiin.

Lastensuojelun työntekijä:

- Voi seurata yhteisen suunnitelman toteutumista ja tarvittaessa ryhtyä tarjoamaan muita palveluita lakisääteisesti tehdyn lastensuojeluilmoituksen takia.

Ankkuritoiminta on suomalainen monialaisen viranomaisyhteistyön toimintamalli alaikäisten, ensikertalaisten lasten ja nuorten rikoskierteen estämiseksi ja katkaisemiseksi. Ankkuritoimintaa on kaikkien poliisilaitosten yhteydessä, ja siihen osallistuu lähtökohtaisesti poliisin lisäksi sosiaalityöntekijä, psykiatrinen sairaanhoitaja ja nuorisotyöntekijä. Toimijoita voidaan laajentaa paikallisesti ilmenevien tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisesti.

MONIAMMATILLISEN YHTEISTYÖN TARVE SOSIAALITURVAN TOIMEENPANOSSA – KELA KUMPPANINA

Valtaosa Kelassa asioivien kansalaisten asioista hoituu sujuvasti eri palvelukanavissa. Pieni osa, n. 2 % (82 000) tarvitsee Kela-asioinnissa henkilökohtaista ja jatkuvaa tukea. Lisäksi Kelan asiakkaista n. 6 %:n (n. 271 000) arvioidaan tarvitsevan Kela-asioiden hoitamiseen tilapäistä tukea elämän muutostilanteessa. Ei ole olemassa *yksiselitteistä keinoa tunnistaa asiakkaat, jotka tarvitsevat tavanomaista enemmän tukea*. Itsenäistä asiointia vaikeuttaa toimintarajoitteet, esimerkiksi terveys ja ympäristöön ja yksilötekijöihin liittyvät syyt. Kumppanuus Kelan kanssa perustuu asiakkaan yksilölliseen tarpeeseen, ja sen päämääränä on yhteisen suunnitelman laatiminen, millä tavoitellaan *yhdenvertaista toimintarajoitteista riippumattomaa sosiaaliturvan toteutumista*.

Kelan toimeenpanemaa sosiaaliturvaa lapsille ja nuorille perheineen ovat: adoptiotuki, alle 16 vuotiaan vammaistuki, asumisen tuet, elatustuki, erityishoitoraha, kuntoutus (ammattillinen, harkinnanvarainen, kuntoutuspsykoterapia, vaativa lääkinnällinen), kuntoutusraha, lapsilisä, lastenhoidontuet (kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava ja osittainen hoitoraha), nuoren kuntoutusraha, sairaanhoidonkorvaukset (esim. erityiskorvattavat lääkkeet, matkakustannukset), toimeentulotuki, vanhempainpäivärahat (isyysraha, vanhempainraha, äitiysraha, erityisäitiysraha). Tyypillistä on, että tavanomaista enemmän tukea tarvitsevat asiakkaat saavat/hakevat useaa Kelan etuutta.

Nykyisessä toimintamallissa sairaiden ja vammaisten erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden palvelutarve kartoitetaan henkilökohtaisessa tapaamisessa (yleensä puhelinaika tai toimistokäynti). Tarvittaessa suunnitelmaa yhteistyössä asiakkaan verkoston kanssa. Nykymallissa suunnitelmasta käytetään nimitystä yhteistyösuunnitelma. Asiakkaan kanssa yhteistyö suunnitellaan määrittämällä tarpeet, tavoitteet, keinot, mahdolliset palvelun tuottajat, ajankohdat. Lisäksi sovitaan seurannasta. Seurannasta vastaa asiakkaalle henkilökohtaisesti nimetty Kelan toimihenkilö. Suunnitelma tai muistilista sovitusta asioista annetaan asiakkaalle. Suunnitelman ja henkilökohtaisen tuen tarkoituksena on osaltaan myös selkiyttää asiakkaalle palveluverkoston työnjakoa ja rooleja. Yhteistyötä asiakkaan verkoston kanssa tapahtuu asiakkaan suostumuksella. Suostumuskäytäntö on osoittautunut toimivaksi. Asiakas voi perua suostumuksen milloin vain. Seurannassa arvioidaan kuinka kauan erityisen tuen tarve kestää ja koska henkilökohtainen asiakassuhde voidaan päättää.

Nykyisessä erityistä tukea tarvitsevien toimintamallissa asiakkaalle ei ole asetettu ikärajaa. Käytännössä pidempikestoista erityistä tukea tarvitsevilla (n=2670, pois lukien työkykyneuvonnan asiakkaat) on kesäkuun 2013 ja syksyn 2015 välisenä aikana ollut eniten 0-29-vuotiaita (62,3 %). heistä eniten asiakkaita on ollut ikäryhmässä 16-21 vuotta (34 %). 0-15 –vuotiaiden osuus on ollut 13,6 %.

Asiakkailla on yleisimmin ollut mielenterveyden ja käyttäytymishäiriö, (F00-F99), hermoston sairaus (G00 – G99) tai tuki- ja liikuntaelinten sekä sidekudosten sairaus (M00-M99). Kaikkien sairaudesta ei ole tietoa. Asiakaspalautteiden mukaan monimuotoisissa voimavaroja kuluttavissa tilanteissa toivotaan yhteistyötä ja koordinaatiota.

Toimintamallin kehittäminen on parhaillaan pohdinnassa. Eri toimijoiden kesken laadittavassa yhteisessä suunnitelmassa huomioitavia asioita ovat:

1. Sosiaaliturvan ja asiointituen tarpeiden kartoittaminen (ks. yllä, esimerkiksi toimeentuloasiat, harkintaa vaativat vammaisetuudet ja kuntoutus sekä niihin liittyvät huoltajuuasiat).

2. Sosiaaliturva-asioissa erityisen tuen tarpeen tunnistaminen siellä missä asiakas kohdataan. Näissä tilanteissa suunnitelmassa pitää huomioida tavanomaista tiiviimmän yhteistyön tarve ja mahdollisuudet. Näin toiminta tulee näkyväksi kaikille osapuolille.

Esimerkki

Yhteydenotto Kelaan:

- Sosiaalityöntekijä soitti Kelaan asiakkaan ollessa hänen vastaanotollaan. Kyseessä on 19-vuotias nainen, jolla on Aspergerin oireyhtymä ja autismin piirteitä. Huolenaiheena on asiakkaan toimeentulo, sillä hänen sairauspäivärahansa on hylätty, valitusajaksi on päättynyt eikä valitusta ole vireillä. Asiakkaan asiat ovat jääneet hoitamatta ja hänen elämänhallintansa on hukassa.
- Isä on yrittänyt hoitaa tyttärensä asioita. Nyt isän jaksaminen on kuitenkin ääri rajoilla ja huoli tyttärestä on suuri.
- Kelaan sovittiin ajanvarausaika.

Ajanvarausaika Kelassa:

- Isä osallistui tapaamiseen tyttärensä valtuuttamana. Seuraavat hakemukset laitettiin vireille: sairauspäiväraha, vammaistuki, asumistuki ja kuntoutustuki. Lääketieteelliset selvitykset olivat osittain puutteellisia ja tulossa oli neurologisia tutkimuksia tulossa, mutta asiakas ei muista milloin ja missä.
- Isä ja tytär toivovat yhteistyötä, koska heidän omat voimavaransa eivät riitä.
- Ajanvarauksen aikana soitettiin yhdessä sosiaalityöntekijälle ja sovittiin yhteistyöpalaveri, jossa voidaan tehdä yhteinen suunnitelma. Näin tavoitteena on, että kaikki tahot tietävät missä mennään, asiakasta voidaan tarvittaessa tukea asioiden etenemisessä ja suunnitelman etenemistä voidaan seurata ja tarkistaa. Nuoren omaa osallistumista tapaamiseen toivottiin.

Yhteistyötapaaminen:

- Tapaamisessa ovat mukana nuori, isä, terveydenhuollon edustaja, sosiaalityöntekijä ja Kelan toimihenkilö.
- Tapaamisessa tehdään *yhteinen suunnitelma seuraavista asioista*:
- terveydenhuollon tulevat toimet
- sosiaalityön tarve
- lääketieteellisten selvitysten tarpeet sosiaaliturvan hoitamiseksi kuntoon
- aikataulut
- vastuhenkilö(t), Kelan yhteyshenkilö sosiaaliturva-asioissa
- seurantasuunnitelma

Käyttöoikeudet:

- Nuori antaa käyttöoikeuden (tulevaisuudessa mahdollisesti Suomi.fi) yhteiseen suunnitelmaan (tulevaisuudessa mahdollisesti Omakanta-järjestelmässä) terveydenhuollolle, sosiaalitoimelle ja Kelalle (yhteyshenkilöt).

Lausunnot saapuivat Kelaan sovitusti ja edellä mainittujen hakemusten lisäksi vireille laitettiin kuntoutushakemus. Päätöksen tekemiseksi vaadittavaa tarkennusta lausuntoon pyydettiin suunnitelmassa ilmenevältä yhteistyötaholta.

Tässä tapauksessa suunnitelmallinen yhteistyö asioiden hoidossa oli tarpeen koska nuorella eikä hänen perheellään ollut voimavaroja selvittää asioita. Ongelmat kärjistyivät ja apua läh-

dettiin hakemaan, kun toimeentuloa ei ollut. Nyt asiakkaan voimavarat jäävät arjessa selviämiseen. Voimaantuminen mahdollistuu sopivasti osallistavan tuen turvin.

Esimerkissä aloitteen yhteisen suunnitelman tekemiseen teki kunnan sosiaalityöntekijä. Aloite voi käytännössä tapahtua myös esimerkiksi Kelasta, kun asiakas ohjataan sosiaalihuoltoon tai etsivään nuorisotyöhön, ja asiakas tarvitsee edellä mainittujen palveluiden lisäksi henkilökohtaista tukea Kela-asioinnissa.